

CONSILIUL NAȚIONAL AL
PERSOANELOR VÂRSTNICE

**Societatea civilă: factor
activ de suport social
pentru ameliorarea
calității vieții persoanelor
vârstnice**

Mai
2018

Cuprins

Capitolul I

Introducere 3

Capitolul II

Societatea civilă: definiție și evoluție 5

Capitolul III

Societatea civilă din România16

Capitolul IV

Participarea societății civile pentru ameliorarea calității
vieții persoanelor vârstnice 27

Capitolul V

Concluzii și propuneri 40

Bibliografie 43

Anexa.....45

CAPITOLUL I

Introducere

În Europa societatea civilă este un ideal, în principal asociat cu garanția practicii democratice, cu comunitatea, cu democrația participativă și cu libera asociere. În ultima perioadă, a început să i se acorde o deosebită atenție conceptului de societate civilă, acesta devenind subiect de cercetare pentru mulți specialiști în domeniu. Motivul pentru care societatea civilă a atras atât de mult atenția în ultimul timp se datorează, în principal, faptului că cetățenii se declară nemulțumiți și dezamăgiți față de modul de luare a deciziilor de către stat, în diverse domenii, precum protecție socială, protecția mediului, sănătate, economie, etc..

Studiul de față, bazat pe cărți de specialitate, studii și articole din domeniu, urmărește să prezinte parcursul societății civile atât în Europa, cât și în România, pentru a arăta în ce măsură societatea civilă poate ajuta la ameliorarea calității vieții persoanelor vârstnice.

La aproape 30 de ani de la căderea regimului comunist, implicarea cetățenilor români în acțiuni colective, civice sau comunitare, precum și de sprijinire a organizațiilor neguvernamentale, rămâne foarte scăzută. Această situație creează imaginea unui sector neguvernamental care, deși activ (derulează proiecte, gestionează fonduri substanțiale și se implică în influențarea politicilor publice), este decuplat de marea masă a cetățenilor pentru care produce bunuri publice.

La zece ani de la aderarea României la Uniunea Europeană există suficiente semne care ne indică atât o maturizare a sectorului neguvernamental din România, cât și apariția de noi resurse cu potențial pentru dezvoltarea societății civile. În același timp însă, contextul politic autohton, dar și evoluțiile pe plan internațional sunt departe de a fi favorabile pentru sectorul neguvernamental, pentru pluralism și pentru o societate deschisă.

Atât în țara noastră, cât și în celelalte țări, ponderea persoanelor aparținând vârstei a treia a crescut spectaculos în ultimele decenii conducând la confruntarea guvernelor cu o creștere a costurilor peste capacitatea sa de a finanța și asigura o calitate ridicată a vieții pentru cetățenii săi. Cea mai afectată categorie de populație rămâne aceea a vârstnicilor, aceștia fiind cei mai mari consumatori de servicii de sănătate, însă și cu cele mai mici venituri.

Persoanele vârstnice prezintă un spectru tot mai larg de probleme, care se accentuează, în condițiile lipsei serviciilor specializate de asistență. Rata sărăciei acestora este în creștere. Cei mai mulți nu dispun de resurse suficiente pentru a participa activ la viața publică, socială și culturală, pentru a putea decide asupra propriei vieți. Nu dispun de serviciile de sănătate și sociale, de îngrijirile necesare în funcție de nevoile individuale.

Chiar dacă mai multe programe guvernamentale și ale societății civile își propun aceleași tipuri de intervenție, pentru aceleași grupuri-țintă, nu există, în niciun

caz, pericolul unei intervenții „excesive”, având în vedere particularitățile României: o rată a sărăciei ridicată și dimensiunea semnificativă a grupului despre care vorbim.

În acest context, în viitor, o importantă provocare pentru organizațiile neguvernamentale este de a identifica modalități de acțiune și resurse pentru ameliorarea calității vieții persoanelor vârstnice și de a mobiliza cât mai multe organizații, cetățeni, comunitatea de afaceri și diverse instituții publice și private în vederea acestui scop. Este în interesul societății românești ca aceste demers să reușească.

Societatea civilă poate fi răspunsul la situația precară în care se află persoanele vârstnice, de aceea este necesar să contribuim cu toții pentru ca aceasta să se dezvolte.

CAPITOLUL II

Societatea civilă: definiție și evoluție

Conceptul de societate civilă este unul esențial pentru știința politică. Dacă la început el desemna acea parte a societății diferită de organizațiile militare sau congregaționale și era sinonim cu cel de societate politică, pe măsură ce sfera politică a societății s-a particularizat tot mai mult, a început să denumească acele moduri de organizare socială și economică, coduri și instituții diferite de cele statale.

Expresia „societate civilă” este foarte veche și derivă din latinescul *societas civilis*, care, la rândul său, constituie traducerea formulei *koinonia politike*, utilizată de Aristotel.

În rândul cercetătorilor fenomenului societății civile, nu există o unanimitate cu privire la originea acestuia. Conform Enciclopediei Blackwell a gândirii politice, „sintagma «societate civilă» (din latinescul *civilis societas*) a intrat în uzul european, pe la 1400, cu un mănunchi de semnificații pe care i le-a dat, Cicero în secolul I î.Ch.”. Alți teoreticieni consideră că „noțiunea și termenul de societate civilă își au originea în Scoția secolului al XVIII-lea, apărând în mediul unor comunități religioase protestante”¹ sau că „pentru prima oară, noțiunea de societate civilă a apărut în limba franceză - este vorba despre apariția termenului, în 1546, în traducerea din latina a lucrării intitulată *Somme de theologie*, opera lui Philippe Malanchthon”.²

Până în prezent nu s-a stabilit o definiție unică a conceptului de „societate civilă”, deși de-a lungul timpului a cunoscut mai multe etape în care a prins contur pentru a ajunge la ceea ce cunoaștem noi în prezent, și anume:

1. scrierile din epoca antică,
2. definirea societății civile ca echivalent al societății organizate politic,
3. definirea societății civile în opoziție cu starea naturală,
4. separarea societății civile de stat,
5. teoriile din epoca contemporană referitoare la societatea civilă.

În continuare vom prezenta diversele nuanțe și interpretări ale conceptului de societate civilă, folosit din antichitate până în zilele noastre, în diferite modalități și forme, la care s-au adăugat ori s-au înlăturat caracteristici în funcție de curente de gândire ale vremii.

I. Epoca antică

În concepția filosofilor greci ai antichității, noțiunile de stat și societate civilă aveau același conținut, respectiv nu desemnau fenomene sociale diferite.

¹ Balotă Nicolae, *Societatea civilă*, ziarul „Cotidianul” din 18.02.2002.

² Colas Dominique, *Genealogia fanatismului și a societății civile*, Editura Nemira București, 1998, pg.13.

Potrivit concepției lui **Aristotel**, expuse în „Etica nicomahica”, dobândirea fericirii, care este binele suprem pentru om, se realizează prin exercitarea virtuții, respectiv prin aptitudinea de a duce o viață rațională. În „Politica”, marele gânditor grec arată că viața rațională nu este posibilă decât în teritoriul cetății (pólis-ul). Prin urmare, omul este făcut, în mod natural, pentru a trăi în comunitate. Statul (cetatea) este forma perfectă de comunitate umană, deoarece suntem, de la natură „animale politice” și nu putem prospera sau avea parte de o „viață bună” decât ca cetățeni (persoane eligibile în funcții politice) ai unui stat.

Societatea civilă este forma cea mai elevată de comunitate, de asociere: ea înglobează grupurile sociale și are cea mai mare valoare întrucât se ocupă de interesul comun. Societatea civilă este sinonimă pólis-ului (societatea politică, statul, cetatea).

În De re publica (54-52 î.Ch.), oratorul și literatul roman **Marcus Tullius Cicero** a abordat, între altele, problema societății civile. În accepțiunea sa, societatea civilă includea nu numai statul sau indivizii, dar și condițiile de viață ale unei comunități politice evaluate, suficient de dezvoltată pentru a cuprinde orașe, un cod de legi propriu (ius civile), o doză de civilitate și urbanitate (în contrast cu modul de viață al barbarilor și culturilor preurbane), de parteneriat civic (care însemna a trăi și a fi cârmuit în conformitate cu legile civile) și de rafinamente ale „vieții civile” și „artelor comerciale”.

II. Societatea civilă ca echivalent al societății organizate politic

O a doua etapă ar reprezenta-o scrierile din perioada Renașterii. În această perioadă a apărut un alt sens al societății civile, formula fiind înțeleasă ca un echivalent al societății organizate politic, în opoziție cu starea naturală.

Bazele teoretice ale societății civile au fost puse în lucrările gânditorilor din secolele XVII-XIX, când, în Europa Occidentală avea loc procesul destrămării relațiilor feudale și de instaurare a celor capitaliste. Odată cu aceasta, a început răspândirea ideilor și concepțiilor a ceea ce, mai târziu, va constitui societatea civilă.

În elaborarea conceptului de societate civilă, un rol important i-a revenit filosofului englez **Thomas Hobbes**. Conform concepției sale, expuse, mai ales, în lucrările „Elementele legii naturale și politice” (1640) și „Leviathan” (1651) oamenii se nasc liberi și, în acțiunile pe care le întreprind, urmăresc satisfacerea intereselor personale, forța motrice a conduitei lor fiind atingerea bunăstării materiale. Dar starea naturală, înțeleasă ca o condiție de egalitate originară și de drept nelimitat al tuturor, are drept consecință inevitabilă ciocnirea intereselor personale, manifestată prin neîncredere, agresivitate, rivalitate. Situația respectivă, așa-numitul bellum omnium contra omnes (războiul tuturor contra tuturor), face ca fiecare să devină dușmanul celuilalt - homo homini lupus (omul este lup pentru om).

Deși „legea naturală” recomandă pacea, atât cât este posibil, sprijinul între oameni, respectul egalității, moderația etc., în starea naturală nu există nicio autoritate care să aibă puterea de a obliga la respectarea normelor de comportament exprimate de aceasta lege. În consecință, se impune, în mod

obiectiv, trecerea de la starea naturală și de la legile naturale, la societate și la legi civile. Aceasta este numită, mai apoi, societate civilă.

Noua stare de lucruri este pusă, de Hobbes, în legătură cu apariția proprietății private, care condiționează necesitatea înțelegerii între oameni și rezolvarea de comun acord a problemelor ivite. Aceasta devine posibil numai în baza „contractului social”, garantat de stat (Leviathan-ul), respectiv a unui acord prin care părțile implicate (contractul social se stabilește între indivizi) renunță la dreptul originar nelimitat, în favoarea unui alt om sau a unui grup de oameni, care primesc puterea suverană și dobândesc, astfel, autoritatea de a da legile necesare stabilirii păcii civile. Legea este un artificiu uman ce garantează coexistența pașnică a membrilor societății. Supunerea față de lege (constrângerea exterioară) asigură libertatea de acțiune pentru fiecare cetățean. Hobbes arăta, astfel, în „Leviathan” (Capitolul 17): „Este ca și cum fiecare ar zice fiecăruia: îl autorizez pe acest om sau acest ansamblu și îi abandonez dreptul meu de a mă autoguverna, cu condiția ca tu să-i abandonezi dreptul tău și să-i autorizezi toate acțiunile, în maniera în care am făcut-o eu”.

În acest mod, ia naștere statul sau societatea civilă. Conform lui Hobbes, apariția proprietății private și, odată cu ea, a statului (în baza contractului social) înseamnă formarea societății civice, adică o uniune de cetățeni care au transmis o parte din drepturile și libertățile lor către stat, ce folosește legile pentru depășirea stării de război în societate și reglează relațiile dintre cetățenii cu drepturi egale. Se observă, astfel, că filosoful englez nu realizează, la nivel conceptual, o distincție între stat și societate civilă.

III. Societatea civilă în opoziție cu starea naturală

Potrivit concepției lui **Spinoza**, evidențiată în cea mai importantă lucrare a sa, „Tratatul politic” (Tractatus Politicus, 1677), comunitatea umană are două faze sau stări: naturală și civilă (statală). Omul este o ființă naturală, care se supune legii supraviețuirii. Această lege face referire la dreptul natural al fiecărui om la viață, la libertatea gândurilor și a acțiunilor sale.

În starea naturală, lipsește proprietatea privată, deoarece, în natură, nu există nimic despre care se poate spune că este proprietatea unui om și nu a altuia. Întrucât, în această stare, totul aparține tuturor, nu poate fi închipuită nicio dorință de a da fiecăruia ce-i aparține sau de a lua ceva ce-i străin, respectiv nu există nimic din ceea ce ar putea fi numit drept sau nedrept.

În starea civilă, statul reglează viața societății, puterea fiind concentrată la nivelul instituțiilor sale. Oamenii se supun, de bună voie, legilor („edictelor”) puterii supreme și aceasta îi face liberi. Fiecare om își încredințează drepturile naturale statului, care, la rândul său, stabilește un mod de viață comun și legi egale pentru toți.

Problematika originii, limitelor și obiectivelor societății civile a fost abordată de **John Locke** în lucrarea „Două tratate despre guvernare” (1689), mai ales în „Al doilea tratat”. Filosoful englez a împărțit, astfel, comunitatea umană în două: naturală și politică (civilă). În prima, fiecare om avea o libertate neîngrădită, care a generat,

Însă, situații conflictuale și nesiguranță personală determinate de arbitrar. În consecință, oamenii au hotărât, în mod voluntar, să încheie un contract social (contractul social se încheie între indivizi și suveran), prin care să se supună constrângerilor legii pentru a găsi o soluție problemelor lor. Așa s-a constituit societatea politică (civilă).

Pentru Locke, „societatea civilă sau politică” (political or civil society) este o formă de organizare socială care se opune stării naturale și este un factor de progres, generator de confort și de ordine bazată pe lege. Rolul legilor și al statului este de a crea condițiile necesare bunei conviețuiri a oamenilor, desfășurării normale a vieții sociale, prin asigurarea drepturilor și libertăților umane. Statul se subordonează societății, slujind-o prin crearea sistemului de drept necesar activității libere a indivizilor, a grupurilor umane.

Este interesant de semnalat faptul că, dacă la Hobbes, rolul societății civile este acela de a asigura pacea și securitatea socială, la Locke aceasta asigură prosperitatea materială. În același timp, Locke conferă conceptului o nouă dimensiune, respectiv aceea de societate politică care își asumă funcția de asigurare a securității individuale. Aceasta implică respectarea unei ordini economice, garantarea proprietății private și existența unui sistem juridic menit să asigure respectarea drepturilor individuale. Astfel, începând cu John Locke, în gândirea social-politică se poate observa o conturare a distincției dintre stat și societatea civilă, aceasta din urmă fiind concepută ca formă de organizare economică.³

Charles Louis de Secondat, baron de **Montesquieu**, a expus în capodopera sa, „Despre spiritul legilor” (1748), câteva caracteristici semnificative ale societății civile. Aproape la fel ca Thomas Hobbes, filosoful politic francez a descris starea naturală a omului ca una de teamă și slăbiciune, situații pe care a încercat să le depășească prin traiul în comun. Din păcate, sociabilitatea a scos la lumină interesele egoiste, de siguranță și de bunăstare materială ale oamenilor, care i-au împins spre o „stare de război” cu semenii lor. Ca reacție la această situație, rațiunea a descoperit anumite reguli de reciprocitate, mai mult sau mai puțin universal valabile, care, impuse prin legi pozitive, în împrejurări cât de cât normale, pot menține pacea, siguranța și un grad considerabil de echitate în orice societate civilă.

Pentru Montesquieu, societatea civilă (identificată cu statul) este un rezultat al dezvoltării istorice, respectiv a patra treaptă a istoriei umane, care urmează stării naturale, stării familiale și timpurilor eroice. Ea are ca destinație neutralizarea relațiilor de dușmănie dintre oameni. Adevărata finalitate a statului este asigurarea libertății, „dreptul de a face ceea ce legea permite. Dacă un cetățean poate face ceea ce este interzis, el își pierde această libertate. Suntem liberi ca să trăim sub autoritatea legilor civile”. Dar libertatea, „puterea de a face ceea ce noi vrem și de a nu fi constrânși să facem ceea ce nu vrem”, îi poate tenta pe oamenii investiți cu putere să abuzeze de aceasta, motiv pentru care puterea lor trebuie limitată de o

³ Mureșan Mircea, Duțu Petre, Societatea Civilă - Actor Nonstatal Major, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, pg. 19-23.

altă putere - aceea a cetățeanului sau individului uman real, pe care se întemeiază societatea civilă.

În lucrarea intitulată „Contractul social” (1762), **Jean Jacques Rousseau**, unul din marii reprezentanți ai raționalismului iluminist, a evidențiat idei interesante și valoroase privitoare la apariția societății civile, identificată cu statul, pe care el îl numește civil. Premisa de la care pleacă este că omenirea merge spre dezastru. Cauza se află în folosirea proastă a libertății. Deși oamenii se nasc liberi, ei devin, ulterior, prizonierii societății: „Omul s-a născut liber, dar pretutindeni e în lanțuri”. Remediu constă în realizarea contractului social prin care oamenii pierd libertatea naturală și drepturile nelimitate, dar câștigă libertatea civilă și dreptul de proprietate asupra a tot ce posedă: „fiecare din noi își dă personalitatea și toată puterea sa sub conducerea supremă a voinței comune și, împreună, îl primim pe fiecare membru ca pe o indispensabilă parte a întregului”.

Libertatea, ca esență a omului, se poate realiza, astfel, într-o societate civilă constituită pe baza contractului social (contractul social se încheie între fiecare individ și comunitate), ca formă de asociere prin care, unindu-se cu toți ceilalți, fiecare să se supună numai lui însuși și să rămână liber ca la început, fără să cadă în alienarea specifică societății civile corupte existente până atunci. Soluția propusă de Rousseau este ca, prin contractul social, corpul politic să se constituie ca un corp moral și colectiv, compus din toți membrii statului, în care fiecare membru își exercită propria libertate prin intermediul voinței generale, ca voință a tuturor și a fiecărui cetățean, în funcție de binele comun. În acest fel, fiecare membru al statului are un dublu statut: în calitate de cetățean, membru al corpului politic, instituie legile după care trăiește și realizează comunitatea politică; în calitate de supus, este obligat să se conformeze legilor statului. Dar supunându-se legilor, fiecare membru al statului este liber, întrucât acționează conform legilor pe care el însuși le instituie ca cetățean. Această libertate politică este mai demnă decât libertatea naturală, pentru că este morală și este întemeiată pe conștiința obligației.⁴

Marele filosof german **Immanuel Kant** considera că omul are două caracteristici fundamentale: de ființă naturală, supusă legii cauzalității, care îi îngrădește libertatea și de ființă socială, când este liber, întrucât poartă în sine legea morală, care exprimă și tendința spre libertate. Aceste două caracteristici (naturală și socială) generează contradicții permanente între indivizi, care pot fi stopate în baza contractului social. Prin încheierea lui, oamenii își limitează libertatea în favoarea statului.

Kant a conștientizat necesitatea separării atribuțiilor societății civile de cele ale statului și delimitarea funcțiilor lor. Astfel, familia, biserica, școala și alte instituții civile reușesc să asigure respectarea normelor morale ale traiului în comun fără amestecul statului. Pe de altă parte, statul instituie norme de drept în baza cărora asigură respectarea legilor de către toți cetățenii și realizarea drepturilor și libertăților acestora.

⁴ Badrus Nadia, Societatea civilă în România după 1989, Editura Universitatea “Lucian Blaga”, Sibiu, 2001, pg.25-35

Conform lui Kant, între societatea civilă și stat există o legătură indispensabilă, cele două componente ale existenței umane influențându-se reciproc: funcționarea societății civile depinde de cea a statului de drept, în timp ce statul de drept trebuie să vegheze la realizarea deplină a libertății și egalității cetățenilor, care constituie obiective esențiale ale societății civile.⁵

IV. Separarea societății civile de stat

Cea de-a patra etapă începe odată cu **Hegel** (filosof german, 1770-1831), care o dată cu lucrarea *Prelegeri de filosofie a dreptului* (1821), folosește pentru prima dată termenul de societate civilă. Sub influența lui Adam Ferguson, Hegel a înlocuit termenul de „civilizat” prin „civil”, cu sensul determinat al acelei societăți care se opune societății „primitive”.

În *Prelegeri de filosofie a dreptului*, Hegel a abordat, în mod remarcabil, câteva probleme de maximă importanță pentru statutul societății civile.

Prima dintre acestea se referă la *temporalitatea societății civile*. Spre deosebire de cei care concepeau societatea civilă ca pe o condiție „naturală” a libertății umane, Hegel a înțeles societatea civilă (*bürgerliche Gesellschaft*) ca sferă produsă istoric a vieții morale, care cuprinde economia, clasele sociale, corporațiile și instituțiile de administrare a bunăstării (*Polizei*) și dreptului civil. Necesitățile sociale arată clar că societatea civilă nu este un substrat, un dat anterior și invariabil al vieții, care există în afara spațiului și timpului, ci, din contră, produsul, rezultatul unui proces lung și complex de transformări istorice: „Crearea societății civile este produsul lumii moderne”.

O a doua problemă importantă este realizarea unei *diferențieri nu doar semantice, ci și conceptuale între stat și societatea civilă*, prin delimitarea relativ netă a celor două sfere ale societății. Astfel, societatea civilă se situează între familia tradițională (confruntată cu un proces de slăbire a solidarității) și stat (conceput ca nivel superior de dezvoltare): „Societatea civilă este diferența care intervine între familie și stat, deși desăvârșirea ei este mai târzie decât aceea a statului, căci fiind diferențe, ea presupune mai întâi statul, pe care, pentru ca să subziste, ea trebuie să-l aibă în fața ei drept ceva de sine stătător. Creația societății civile aparține, de altfel, lumii moderne, care abia recunoaște tuturor determinațiilor ideii în dreptățile lor. Când statul este reprezentat ca o unitate ce se duce la viața în comun, prin aceasta se are în vedere numai determinația proprie societății civile”.

În viziunea hegeliană, societatea civilă este suma indivizilor și independența de stat. În cadrul ei, individul este animat de scopul egoist al satisfacerii intereselor personale, sens în care este nevoit să intre în interdependența cu ceilalți. Deosebirea esențială între societatea civilă și stat constă în aceea că, în societatea civilă, individul reprezintă singurul scop pentru sine, astfel încât finalitatea sa este una particulară, în timp ce, în stat, scopul individului este statul, iar finalitatea sa este una universală. Urmărind realizarea interesului particular, individul servește, în

⁵ Badrus Nadia, *Societatea civilă în România după 1989*, Editura Universitatea “Lucian Blaga”, Sibiu, 2001, pg.19-21

societatea civilă, și universalul, deoarece realizarea propriului bine presupune și realizarea unei mici părți din binele general (ex. munca individului contribuie, într-o anumită măsură, la bunăstarea întregii societăți).

Un alt punct forte al concepției hegeliene este relevarea *caracterului potențial distructiv al societății civile*. Ea este o masă variată, formele ei multiple de interacțiune și de solidaritate colectivă sunt, adesea, incomensurabile, fragile și ușor de zdruncinat prin conflicte serioase, violente. Societatea civilă modernă este un câmp de luptă, tensionat, în care se ciocnesc diferite interese și tendințe individuale, care se desfășoară și progresează în mod arbitrar, semispontan, o arenă de interacțiune, colaborare și /sau contradicție între acestea și interesele comune. Aceasta nu înseamnă numai că societatea civilă nu poate să-și depășească particularitățile, dar și că aceasta are tendința de a-și paraliza și submina propriul pluralism. După cum arată Hegel, dezvoltarea exuberantă a unei părți a societății civile poate stânjeni și oprima celelalte părți și, de aceea, societatea civilă nu poate rămâne sau deveni „civilă” decât dacă se supune unei ordini politice (statul).

Pornind de la realitățile politice din „lumea nouă”, **Alexis de Tocqueville** a elaborat celebra lucrare intitulată ”Despre democrație în America” (apărută în două părți, între 1835-1840), în care a abordat problematica societății civile americane prin prisma sistemului solid de asociații voluntare constituite aici.

Gânditorul francez a comparat această situație cu cele din Anglia și Franța, societăți, în bună măsură, aristocrate, în care asocierea cetățenilor nu avea aceeași amploare. După părerea lui Tocqueville, egalitatea condițiilor îi obligă pe indivizii independenți, dar slabi, să se asocieze fără încetare.

Un element important, subliniat referitor la raporturile dintre stat și asociațiile private (societatea civilă), este autonomia acestora din urmă.

Asociațiile voluntare americane (societatea civilă) erau o contrapondere față de puterea de stat. Ele puteau cristaliza și face publice opinii și interese de grup, ce altfel ar fi rămas necunoscute. Acestea puteau stimula autoasistența colectivă în locul sprijinirii pe inițiativele statului, puteau îndeplini rolul unor școli civice care să mobilizeze oamenii la acțiuni de cooperare și să-i facă conștienți de responsabilitățile lor sociale. Partidele politice libere erau cea mai importantă formă de asociere voluntară, iar presa liberă - cea mai importantă premisă a unui sistem eficient de asociații.

Karl Marx a făcut, la rândul său, distincția între societatea civilă și stat. În scrierile sale din tinerețe, prin societatea civilă gânditorul german înțelegea societatea burgheză, realitate modernă, care (spre deosebire de evul mediu, unde stările, respectiv, categoriile, sociale erau, în același timp, și stări politice, iar societatea civilă era și societate politică, diferită de starea naturală) marcase separarea ei de starea politică, de stat, pierderea semnificației politice nemijlocite. Un asemenea proces începuse în timpul monarhiei absolute, care afirmase unitatea statului împotriva regionalismului, și se desăvârșise prin Revoluția Franceză, care a făcut din deosebirile de stare ale societății civile, deosebiri exclusiv sociale, lipsite de importanță pentru viața politică.

Ulterior (în contextul operei sale de maturitate, „Capitalul”), conceptul de societate civilă a fost folosit pentru a desemna toate relațiile materiale ale indivizilor în cadrul unui anumit stadiu de dezvoltare a forțelor de producție. Identificată cu domnia autonomă a proprietății private și a relațiilor de piață, ea este focarul luptelor dintre interesele private și cele de grup și de clasă (un moment în dezvoltarea și depășirea societății moderne, divizată în clase). Statul însuși nu este decât un produs al societății civile, respectiv al intereselor private și de clasă și, totodată, expresia dominației politice a clasei celei mai puternice din punct de vedere economic (burghezia), care, cu ajutorul lui, ține sub tutela întreaga societate.

Marx a accentuat rolul primordial al societății civile și nu al statului în istoria omenirii. Potrivit concepției sale, societatea civilă condiționează apariția statului, iar relația dintre ele nu este altceva decât relația dintre libertatea individuală și puterea publică.

V. Epoca contemporană

Ultima etapă în dezvoltarea conceptului de societate civilă este cea care începe în secolul al XX-lea și continuă și în prezent.

Pentru **Antonio Gramsci**, societatea civilă este un nivel al suprastructurii, respectiv acela ce cuprinde o mare diversitate de instituții private, nestatale (biserica, școala, asociații, structuri culturale etc.), care acționează în direcția protejării drepturilor civile. Clasa dominantă este preocupată să se folosească de ele pentru a exercita hegemonia asupra societății, încercând să determine crearea consensului social pentru actul guvernării.

Gramsci a evidențiat, mai ales în „Scrisori din închisoare”, că dominația clasei care deține proprietăți este cea mai vulnerabilă în cadrul instituțiilor culturale ale societății civile, care funcționează pentru a „populariza” și a reproduce printre clasele și grupurile subordonate sensul dominant burghez al realității (hegemonia). De cele mai multe ori, Gramsci a asemănat societatea civilă cu sistemul de tranșee labirintice de pe fronturile războaielor moderne. Așezate în spațiul îngust dintre stat și economia structurată pe clase, aceste „fortărețe și întărituri” protejează, în mod normal, „șanțul exterior” al puterii de stat și apără clasele conducătoare de undele de șoc produse de crizele economice. Un „război de poziții” prelungit în tranșeele societății civile ar putea submina puterea burgheziei în propriile sale teritorii, economia și statul coercitiv.

Dobândirea puterii de către clasele de jos, arată gânditorul italian, mai ales de către proletariat, considerat „clasa fundamentală”, depinde, în mod deosebit, de cucerirea, mai întâi, a societății civile. Scopul așa-numitului „război de poziții” era crearea unei societăți civile comuniste a cărei lărgire succesivă ar submina bazele statului și ale puterii de clasă, înlăturând, astfel, pericolul dictaturii politice.

După al doilea război mondial, conceptul de societate civilă a fost revigorat și a căpătat un rol central în mișcarea de dizidență, de opoziție față de regimurile totalitare din **Europa Centrala și de Est**.

Expresia „societate civilă” a avut o largă difuzare, începând cu sfârșitul anilor '70, mai întâi în regimurile comuniste ale Europei de Est, unde era utilizată de

mișcările dizidente pentru a indica o posibilă alternativă la statul totalitar, apoi în țările din Vest, pentru revendicarea unei autonomii mai largi a socialului în raport cu grupul politic implicat în criza statului asistențial.

În 2001, în cartea „*Civil Society: History and Possibilities*”, **Sunil Khilnani și Sudipta Kaviraj** vorbesc despre istoria și posibilitățile societății civile de-a lungul timpului. Printre temele abordate, aceștia prezintă și diferitele moduri de a percepe societatea civilă de către vestul și estul Europei. Aceștia spun că, pentru estul Europei, societatea civilă reprezintă o grea povară normativă, pe care „noi (cei din est) dorim să o vedem dezvoltată nu doar în vest, dar și în estul Europei și, în general, în est”. Sunil Khilnani afirmă că absența unei societăți civile în est este ceea ce a împiedicat de-a lungul anilor procesul de modernizare, și că, în prezent, restrânge exercitarea drepturilor omului, pe când, în vest, societatea civilă este văzută ca mijloc de regenerare a vieții publice, și nu ca un impediment pentru aceasta. Acest interes pentru societatea civilă ca mijloc de regenerare a vieții publice este dat de dezamăgirea pe care vestul o manifestă față de viața politică, sistemul electoral, partidele politice și chiar și față de economia statelor.⁶

*
* *

Unii critici ai societății civile consideră că însuși conceptul de societate civilă este unul confuz, foarte contestat, constituit din două cuvinte neclare eronat folosite. Acest tip de argument înlesnește evidențierea plauzibilă a calității polisemantice a perspectivei societății civile. Termenul de societate civilă semnifică „pluralitate”.

Marea popularitate a termenului accelerează acumularea de ambiguități moștenite, de noi confuzii și contradicții. Fie și numai pentru acest motiv, discuțiile despre societatea civilă nu sunt imune la confuzii și incoerențe. Sunt chiar semne că sensurile termenului se multiplica până acolo încât, ca o reclamă prea des folosită, riscă să se autodistrugă prin suprasolicitare. Există, desigur, un acord tot mai larg privind importanța societății civile, dar există și un dezacord la fel de important privind sensul sau exact.

Diversitatea de opinii privind conceptul de societate civilă se datorează amprentei unei moșteniri istorice încărcate de imprecizie și contradicții. Câteva motive argumentează acest aspect:

- **dubla și succesiva întrebuințare a termenului pentru a denumi realități distincte.** Inițial, societatea civilă desemna statul, pentru ca, ulterior, să denumească o sferă a vieții sociale coexistentă statului, dar autonomă și aflată în echilibru cu acesta;
- **existența unor controverse, incertitudini referitoare la originile și condițiile istorice ale constituirii primelor societăți civile.** Teoreticienii, cercetătorii societății civile au opinii diferite cu privire la locul și momentul istoric al apariției acestui fenomen;

⁶ Kaviraj Sudipta, Khilnani Sunil, *Civil Society: History and Possibilities*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, pg. 149.

- **absența unor criterii riguroase de definire a noțiunii de societate civilă** cu care să se poată opera în circumstanțele cele mai diferite.

O definiție reușește, cu greu, să surprindă, în mod satisfăcător, conținutul unui concept, mai cu seamă dacă acesta nu e suficient de elaborat. Totuși, pentru a facilita înțelegerea obiectului temei de față, nu putem evita o încercare de definiție. Ea este, de fapt, o sinteză a ideilor menționate anterior. Astfel, se poate afirma că societatea civilă este o sferă (un spațiu, domeniu) a vieții sociale, reglementată de o anumită ordine legală (un set de reguli, cutume), dar „autonomă” în raport cu statul, în care se manifestă spontan inițiativa voluntară a indivizilor și grupurilor umane, într-o diversitate de forme de organizare /asociere (economice, profesionale, politice, civice, culturale, educative, religioase, în formaționale, etc.) cu scopul satisfacerii intereselor, aspirațiilor private și de grup.

Societatea civilă este reprezentată de instituțiile și organizațiile sociale și civice care constituie temelia unei democrații funcționale. Organizațiile societății civile se implică în luarea deciziilor privind dezvoltarea socială sau a deciziilor de interes public. Societatea civilă este o noțiune care descrie forme asociative de tip apolitic și care nu sunt părți ale unei instituții fundamentale a statului sau ale sectorului de afaceri. Astfel, organizațiile neguvenamentale - asociații sau fundații, sindicatele, uniunile patronale sunt actori ai societății civile, care intervin pe lângă factorii de decizie, pe lângă instituțiile statului de drept pentru a le influența, în sensul apărării drepturilor și intereselor grupurilor de cetățeni pe care îi reprezintă.⁷

Totodată, prin societate civilă „se înțelege o ordine socială și economică care se transformă potrivit propriilor reguli, independent de cerințele etice ale asociațiilor legaliste sau politice. Termenul se referă la aspectele nepolitice ale ordinii sociale contemporane, a căror importanță a crescut atât de mult încât se discută dacă există un acord între societatea civilă și stat. În societățile pluraliste, societatea civilă a obținut un loc important, constituind una din formele cele mai importante de apărare a indivizilor și grupurilor umane în fața expansiunii statale și furnizând mijloacele de influențare a deciziilor politice”.⁸

În același timp, societatea civilă reprezintă tot ceea ce, în sânul națiunii, dar în afara administrației și a puterii politice, contribuie la funcționarea globală a societății, de la întreprinderi mari sau mici, până la cea mai mică asociație ce adună la o activitate comună persoane având aceleași gusturi sau dorințe.⁹

În principiu, societatea civilă reprezintă o sferă distinctă, unde oamenii caută să influențeze guvernarea fără a spera să obțină din aceasta un profit comercial sau o putere oficială. Societatea civilă trebuie să lupte pentru ca vocea fiecărui cetățean să se facă auzită de către stat în acele domenii unde lipsurile sunt cele mai multe și în care acesta dorește să se producă o schimbare.

⁷ Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile: www.fdsc.ro

⁸ Zamfir Cătălin, Lazăr Vlăsceanu, Dicționar de sociologie, Editura Babel, București, 1998, pg. 50

⁹ La société civile: C'est quoi?, <http://www.Globidar.org/globe.solidaire.htm>

Structurile societății civile sunt responsabile cu îndrumarea statului înspre modul în care acesta trebuie să acționeze în vederea luării deciziilor viitoare, decizii ce afectează populația.

De asemenea, societatea civilă poate fi văzută ca un spațiu sau o arenă politică, unde asociații voluntare caută, în afara partidelor politice, să determine regulile, formale și informale, ce guvernează un aspect sau altul al vieții sociale. Asociațiile voluntare sunt formate din persoane care pot, vor și se angajează conștient la o activitate neremunerată care prezintă interes pentru ei sau comunitatea din care fac parte. Astfel, se vor întâlni mișcări împotriva sărăciei, asociații profesionale, organizații de protecție a consumatorilor, grupuri de militanți pentru democrație sau în favoarea dezvoltării, ecologiști, mișcări pentru pace, mișcări țărănești, fundații filantropice, asociații profesionale liberale, organizații umanitare, asociații de tineri și multe altele.

Toate organizațiile societății civile sunt voluntare. Obiectivul lor fundamental nu este să obțină profituri financiare (ca întreprinderile) și nici să ocupe funcții politice oficiale (ca partidele politice).

Societatea civilă este o noțiune care descrie forme asociative de tip apolitic și care nu sunt părți ale unei instituții fundamentale a statului sau ale sectorului de afaceri. Astfel, organizațiile neguvenamentale – asociații sau fundații, sindicatele, uniunile patronale sunt actori ai societății civile, care intervin pe lângă factorii de decizie, pe lângă instituțiile statului de drept pentru a le influența, în sensul apărării drepturilor și intereselor grupurilor de cetățeni pe care îi reprezintă.

CAPITOLUL III

Societatea civilă în România

Societatea civilă cuprinde un sistem de structuri care implică cetățeni cu aceleași interese în diverse acțiuni comune, consacrandu-și timpul și experiența pentru a apăra aceste interese și nevoi. Ea reprezintă indivizii care doresc să aibă un cuvânt de spus în legătură cu tot ceea ce se petrece în viața de zi cu zi a unei comunități sau a unei țări. Responsabilitatea structurilor societății civile este de a lupta pentru ca vocea fiecărui cetățean să se facă auzită în domeniul în care acesta dorește să producă o schimbare. Aceste schimbări sunt necesare, deoarece ele însumează nevoile indivizilor și trebuie să îndrume statul înspre modul în care acesta trebuie să acționeze în vederea luării deciziilor viitoare, decizii ce afectează populația.

Plecând de la aceste afirmații vom analiza evoluția noțiunii de societate civilă, precum și care este dinamica acesteia, în România.

Ca și în alte țări post-socialiste, sectorul nonprofit din România este încă în curs de dezvoltare. Atunci când vorbim despre evoluția sectorului nonprofit din România trebuie să o corelăm cu dezvoltarea filantropiei, factorii geopolitici, rolul pe care biserica l-a avut în formarea societății civile românești și, nu în ultimul rând, implicarea statului.

Factorii geopolitici au avut o influență semnificativă în dezvoltarea sectorului terțiar din România. De-a lungul secolelor, teritoriul României (referindu-ne la teritoriile care au fost locuite de români până la unirea din 1859 a principatelor Moldova și Țara Românească și a obținerii independenței în 1881) a fost traversat de mai multe valuri de popoare migratoare, aceasta aflându-se pe ruta mai multor drumuri comerciale, ceea ce au dus la destabilizarea din punct de vedere politic și administrativ a țării. Aceasta destabilizare, împreună cu absența unui același domnitor pentru o perioadă lungă de timp au dus la o dependență a populației de conducători străini. Aceste cauze au împiedicat dezvoltarea și modernizarea României, așa cum s-a întâmplat în statele din vestul Europei, societatea civilă din România începând să se remarce puternic abia după Primul Război Mondial, când toate teritoriile ocupate majoritar de români s-au unit. Acest lucru a fost posibil datorită dezbinării celor trei mari imperii vecine: Imperiul Austriac, Imperiul Otoman și cel Rus.¹⁰

Rolul bisericii este unul extrem de important atunci când vorbim despre societatea civilă. În România, religia majoritară a fost și este cea creștin-ortodoxă. Spre deosebire de Biserica Catolică, cutumele teologice ale Bisericii Ortodoxe Române nu accentuau și promovau atât de vocal actele de caritate ca o metodă de salvare a sufletului, de iertare a păcatelor. Biserica Ortodoxă Română era

¹⁰ Săulean Daniel, Epure Carmen, *Defining the Nonprofit Sector: Romania*, Ediția 32 din Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, Baltimore, 1998, pg. 2

preocupată mai mult de canoanele bisericești, explorarea misterului revelației divine și păstrarea valorilor tradiționale, decât de bunăstarea adeptilor săi. Însă, a avut, totuși, o importanță semnificativă în dezvoltarea societății civile, mănăstirile ortodoxe implicându-se în găzduirea, vindecarea și sprijinirea celor săraci.

O primă etapă în evoluția societății civile din România o reprezintă primele discursuri despre instituțiile filantropice și munca voluntară ce apar în Evul Mediu. Dar, din cauza războaielor în care statele medievale românești erau implicate și a slabei dezvoltări a centrelor urbane, atenția instituțiilor (așa-numitele dregătorii) și a bisericii era concentrată mai mult pe interesele proprii și aproape deloc pe interesele comunitare.

Între secolele XV și XVIII, în spiritul revoluțiilor culturale ce aveau loc în toată Europa, în România apar primele acte de filantropie, sub forma unor relații între domn și biserică. Biserica Catolică, cât și cea Ortodoxă, încep să se implice în acțiuni caritative față de săraci, ce reprezentau o problemă serioasă. Astfel, apar discuții despre mântuirea sufletului și relația directă a acestuia cu aceste acțiuni. Oamenii încep să fie încurajați să se implice și să ajute, pe cât este posibil, săracii. În România, primele instituții care s-au ocupat cu sprijinirea unor misiuni cu scop caritabil au fost bolnița și xenodochiul. Acestea erau amplasate în apropierea bisericilor și mănăstirilor. Bolnița era un fel de spital, considerat spital religios atunci, în special pentru călugări, dar care îngrijea și bătrâni, văduve sau săraci, având multe camere și o bucătărie. Nu era acordată o asistență medicală calificată, slujitorii bisericești, preoții și călugării fiind singurii ce aveau grijă de bolnavi, accentul fiind pus pe tămăduirea sufletească. „Bolnița s-a aflat sub tutela Bisericii până în secolul al XVI-lea, când va începe să se emancipeze, reușind acest lucru deplin în secolul al XIX-lea, prin introducerea controlului statului.” Xenodochiul era o casă de oaspeți, un adăpost pentru primirea străinilor, a trecătorilor bolnavi. Acestea adăposteau străini, trecători, pelerini bolnavi, care nu mai aveau loc în bolniță. Multe dintre aceste așezări bisericești au avut surse semnificative de venit din agricultură, comerț și furnizarea de servicii. Biserica ajunsese să încurajeze faptele caritabile doar în condițiile în care ea, însăși, era principalul beneficiar și putea spori, astfel, bunăstarea propriilor membri din propriile structuri organizaționale.

Dezvoltarea economică și socio-culturală, precum și creșterea populației, favorizează apariția primelor spitale. Primul spital este spitalul Colțea, construit la 14 decembrie 1704, înființat pentru a fi un spital pentru săraci și infirmi. În spiritul aceleiași relații directe dintre mântuirea sufletului și acțiunile caritative, caracteristice începutului secolului al XV-lea, Spitalul Colțea reprezenta un loc unde cei săraci „îi ajutau” pe cei bogați să își răscumpere greșelile, cei bogați făcând donații, dând de pomană și îngrijindu-se de cei săraci.

Deși Unirea Principatelor Române, Moldova și Țara Românească, din 1859 are o deosebită însemnătate, atât din punct de vedere economic și politic, dar și cultural, organizarea socială a societății se afla într-un stadiu subdezvoltat în comparație cu dezvoltarea societăților occidentale. Deoarece populația majoritară era reprezentantă de țărani săraci, interesul pentru dezvoltarea socială era aproape inexistent, menținându-se un mod de viață primitiv din acest punct de vedere.

În perioada Primului Război Mondial, o implicare deosebită în acțiuni civile pentru sprijinirea războiului a avut-o Regina Maria, cunoscută pentru acțiunile diplomatice de care a dat dovadă. Aceasta s-a ocupat personal de coordonarea serviciilor sanitare. Alături de Crucea Roșie, Regina Maria a asigurat hrană și îmbrăcăminte pentru militari și populația afectată de conflict.

Putem spune că, în România, societatea civilă a început să se dezvolte cu adevărat în secolul al XX-lea. Adoptarea Constituției din 1923, ce prevedea dreptul la liberă asociere, a avut un rol important în susținerea creșterii sectorului nonprofit, iar Legea nr. 21 din 6 februarie 1924 pentru persoanele juridice a lui George G. Mârzescu a dus la o dezvoltare semnificativă, atât ca număr, cât și ca tipuri de activitate, a organizațiilor neguvernamentale. Astfel, este oferită cetățenilor posibilitatea de a alege între diferite organizații care să le reprezinte interesele, încurajându-se, în acest fel, posibilitățile de acțiune individuală în cel de-al treilea sector al societății.

Începând cu Constituția din 1938, intrată în vigoare în timpul dictaturii regale a lui Carol al II-lea, fiind întemeiată pe critica regimului de partide și pe doctrina corporatismului, instaurând dictatura regală, și continuând cu perioada comunistă ce a succedat-o, societatea civilă din România începe, ușor-ușor, să fie distrusă, „sfărâmată”. Promovarea unui sistem social egalitar, absența proprietății private, introducerea cenzurii ce a împiedicat libertatea de exprimare, susținute de Partidul Comunist Român au denaturat societatea civilă și voluntariatul în general, reprezentând un mare pas înapoi pentru sectorul terțiar român. Cu toate acestea, între 1970-1980 încep să apară câteva cluburi sportive, instituții culturale, etc.

După Revoluția din decembrie 1989 și, implicit, căderea comunismului, sectorul nonprofit din România începe să se dezvolte rapid și dinamic. Societatea civilă „a trebuit să se elibereze de moștenirea regimului totalitar și să lupte pentru a crea un spațiu autonom, în afara statului. În a doua jumătate a anilor 1990, mediului politic a fost îmbunătățit și societatea civilă a început să aibă un profil mai bun și să joace mai multe roluri diverse în societatea românească”. Cu toate acestea, politicile statului față de cel de-al treilea sector al societății se schimbau în funcție de ciclurile electorale și de ideile și concepțiile partidului care ajungea la putere, ceea ce a creat o nemulțumire a populației în ceea ce privea modul de conducere al statului. Dar, cu trecerea timpului, aceste tensiuni au început să fie aplanate, în România înregistrându-se din ce în ce mai multe organizații neguvernamentale.

Chiar dacă în diferite colțuri ale lumii era o noțiune veche și funcționa de mult timp, în România, conceptul de societate civilă a apărut după decembrie 1989.

În România, majoritatea oamenilor au auzit expresia „societate civilă” în primăvara anului 1990 de la unii lideri de opinie, intelectuali a căror imagine contrasta puternic cu activismul și fermitatea revoluționarilor „calificați la locul de muncă” (adică, în mișcările de stradă). Cu toate acestea, conceptul de „societate civilă” a fost unul dintre cele mai uzitate în limbajul post-decembrist, el dobândind accepțiuni diferite, în funcție de interesele puse în joc.

Societatea civilă nu poate fi creată de cineva ci ea se auto-creează pe baze liberale și egale, provenind de la cetățeni liberi și egali care doresc o conduită civilizată.

Din păcate, în țara noastră, societatea civilă nu a apărut organic și nu s-a conturat firesc. Aceasta din mai multe motive. Un prim motiv l-a reprezentat moștenirea în acest domeniu, de la regimul comunist. Acesta din urmă nu a permis existența și activitatea societății civile, care era percepută de guvernanți atât ca o sursă de disfuncționalități, cât și ca o expresie a decadentei capitaliste. De aceea, partidul-stat a instituit un permanent și minuțios control politic asupra oricărei organizații nepolitice, fie că era asociație (de locatari, sportivă etc.), sindicat, fundație sau uniune (a scriitorilor, a artiștilor plastici etc.).

Un alt impediment l-a constituit percepția societății civile de către majoritatea populației ca pe ceva străin, venit din afara țării, care, dacă nu este dușmănos, este cel puțin dubios sau manipulator. Prin urmare, acest „ceva” se cerea privit cu circumspecție, cu suspiciune. Este posibil ca această atitudine a majorității populației să-și aibă temeiul în faptul că primele manifestări ale societății civile au fost cele de contestare atât a guvernanților instalați după decembrie 1989, cât și a măsurilor economice, politice, sociale, financiare pe care aceștia le-au adoptat. În mentalitatea unor segmente importante ale populației o asemenea atitudine era considerată, atunci, ca o manifestare îndreptată împotriva statului, ca purtător și apărător al intereselor naționale, ceea ce contravenea educației primite în familie, școală, organizația de partid sau de tineret. De aceea, acest „ceva” se cerea respins din start.

În plus, procesul formării societății civile a demarat și a continuat modalitatea opusă celei parcurse în țările cu tradiție democratică. Astfel, în aceste țări, mai întâi a apărut, s-a dezvoltat și consolidat societatea civilă și, apoi, din aceasta s-au format partidele politice. De pildă, sindicatele au condus la apariția și afirmarea partidelor social-democrate, iar asociațiile de pe lângă biserici au făcut posibilă apariția unor partide creștin-democrate.

În România, formarea societății civile a avut un curs diferit de cele din țările cu o puternică tradiție democratică, pentru că intenția clasei politice a fost aceea de a „crea” foarte rapid o societate civilă, mulată și aservită intereselor lor. Aceasta poate fi o posibilă explicație a lipsei de combativitate și de consistență a marii majorități a acțiunilor întreprinse de organizații ale societății civile - asociații, fundații, federații, ligi etc. De asemenea, implicarea cetățenilor în activitatea civică este relativ redusă cantitativ și calitativ.

În țările cu tradiție democratică, societatea civilă reprezintă un element de echilibru, prin îndeplinirea rolului de releu între cetățeni și puterile publice. Motivația principală a inițiativelor civice o reprezintă implicarea în viața social-politică a comunității locale, a țării, și nu doar contestarea celor aflați la guvernare. De fapt, în aceste țări, societatea civilă preia din obligațiile statului, fixându-și obiective proprii. Libera asociație înlocuiește tot mai mult statul coercitiv, dar nu opunându-se acestuia, ci în conlucrare cu el. Astfel, în statele cu tradiție democratică îndelungată,

mai multe comunități religioase dirijează o serie de societăți de asistență socială, care își au propriile spitale, creșe, servicii de consiliere familială etc.

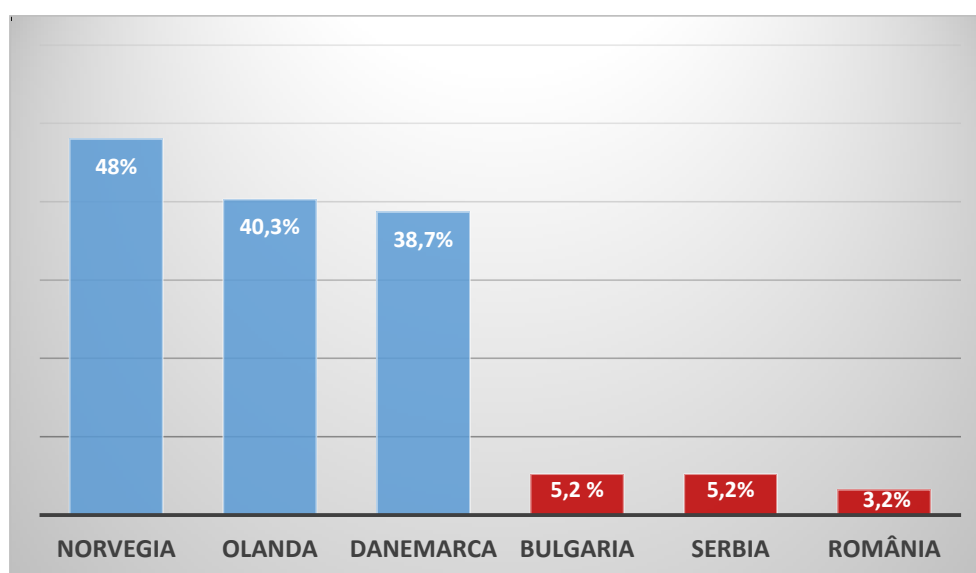
La noi, însă, implicarea cetățenilor în viața social politică a comunității locale și a țării este redusă. Se pare că predomină încă concepția potrivit căreia statul este obligat să facă totul pentru binele cetățenilor săi. În plus, probabil că este nevoie de ceva timp pentru ca aceștia să învețe și să-și însușească normele și regulile specifice unui comportament social activ și responsabil.

Dacă în timpul comunismului societatea civilă nu putea fi construită, după decembrie 1989, aceasta a început să fie cerută tot mai mult de către cetățeni cu toate că nu știau prea multe despre ea și nici la ce să se aștepte de la ea sau cum să procedeze. Pentru o societate civilă mai echilibrată românii au fost nevoiți să învețe „arta asocierii” și să uite de frică, deoarece mulți oameni și mai cu seamă cei ce au trăit în regimul comunist, trăiesc cu frica de a se exprima liber chiar și astăzi, mai ales în mediul rural unde amprenta regimului comunist a lăsat urme adânci.

La aproape 30 de ani de la căderea regimului comunist, implicarea cetățenilor români în acțiuni colective, civice sau comunitare, precum și de sprijinire a organizațiilor neguvernamentale, rămâne foarte scăzută. Această situație creează imaginea unui sector neguvernamental care, deși activ (derulează proiecte, gestionează fonduri substanțiale și se implică în influențarea politicilor publice), este decuplat de marea masă a cetățenilor pentru care produce bunuri publice.

Voluntariatul nu ocupă un loc semnificativ pe agenda publică, iar percepția generală este că voluntariatul nu s-a eliberat încă de asocierea cu munca patriotică.

Figura nr. 1 Proportia de participare a cetățenilor de peste 16 ani din totalul populației în activități de voluntariat (primele și ultimele trei poziții)

Ultimele date culese în anul 2016 de către Comisia Europeană au arătat că România se situează pe ultima poziție în rândul țărilor UE, având cel mai scăzut nivel al implicării voluntare (atât formale cât și informale) a cetățenilor¹¹.

Majoritatea oamenilor înțeleg prin „societate civilă” organizațiile nonguvernamentale (ONG-uri), însă aceasta nu se rezumă la acestea, ci presupune și alte tipuri de instituții precum: organizații comunitare (community-based organizations), asociații profesionale, organizații politice, cluburi civice, sindicate, organizații filantropice, cluburi sociale și sportive, instituții culturale, organizații religioase, mișcări ecologiste, media, etc.

Termenul de organizații neguvernamentale sau ONG (terminologie cu precădere prezentă în noile democrații din Europa Centrală și de Est) este folosit pentru a desemna acele entități care sunt în afara sferei de autoritate a statului în sens larg.

Legea nr. 21/1924, cunoscută și sub denumirea de Legea Mârzescu, considerată la timpul său una dintre cele mai moderne legi din Europa nabrogată expres în timpul regimului comunist, a fost reactivată după 1990 fiind singura referință legislativă care permitea înființarea legală a organizațiilor neguvernamentale. Lipsa de aplicabilitate a sa în perioada comunistă a determinat practic o suprimare a inițiativei de asociere, dar și o eliminare totală din materia dreptului pentru studenți și practicieni, generând astfel în primii ani după 1990 o multitudine de confuzii în aplicarea sa. În aceeași perioadă, în timp ce România începea să reconstruiască sectorul asociativ după această lungă pauză forțată, Universitatea John Hopkins demara unul dintre cele mai ample proiecte de cercetare asupra evoluției, dimensiunii și caracteristicilor sectorului societății civile pe care a reușit să le surprindă în 36 de țări¹². Astfel, organizațiile neguvernamentale deveneau structurile organizate a ceea ce numim acum în mod curent societate civilă și principalele „beneficiare” ale libertății de asociere ca drept fundamental inclus în Constituția României.

Conform legii (Legea cadru de organizare și funcționare - Legea nr. 246/2005 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații) organizațiile neguvernamentale *sunt persoane juridice constituite de persoane fizice sau persoane juridice care urmăresc desfășurarea unor activități în interes general sau în interesul unor colectivități locale ori, după caz, în interesul lor personal nepatrimonial* (adică non-profit sau fără scop lucrativ).

În România formele juridice sub care se pot constitui organizații neguvernamentale sunt asociații, fundații ori federații după cum urmează.

Asociația este organizația constituită de 3 sau mai multe persoane care, pe baza unei înțelegeri, pun în comun și fără drept de restituire contribuția materială, cunoștințele sau aportul lor în muncă pentru realizarea unor activități în interes general, comunitar sau, după caz, în interesul lor personal nepatrimonial. Asociația

¹¹ http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Social_participation_and_integration_statistics

¹² The Johns Hopkins Institute for Health and Social Policy Studies, Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, <http://ccss.jhu.edu/research-projects/comparative-nonprofit-sector-project/>

este expresia libertății de asociere dar și un mijloc eficace de exercitare a libertății de exprimare ea permițând membrilor să ia atitudine în chestiuni de interes public sau de interes pentru comunitatea /grupul membrilor săi.

Fundația este, din punct de vedere legal, subiectul de drept înființat de una sau mai multe persoane care constituie un patrimoniu afectat, în mod permanent și irevocabil, realizării unui scop de interes general sau, după caz, comunitar. Activul patrimonial inițial al fundației trebuie să includă bunuri în natură sau în numerar, a căror valoare totală să fie de cel puțin 100 de ori salariul minim brut pe economie, la data constituirii fundației.

Diferența fundamentală dintre cele două tipuri de entități rezidă în faptul că, în timp ce asociația este o sumă de voințe afectată realizării unui scop, fundația reprezintă un patrimoniu afectat realizării unui scop, cu toate consecințele ce decurg din aceasta, respectiv existența membrilor (în cazul asociației) și a unor cerințe diferite pentru înființarea persoanei juridice, a unei structuri diferite a organelor de conducere și administrare, precum și a unora dintre condițiile de dizolvare și lichidare.

Două sau mai multe asociații sau fundații se pot constitui într-o **federație**. Federațiile dobândesc personalitate juridică proprie și funcționează în aceleași condiții precum cele prevăzute pentru asociațiile fără scop patrimonial. Asociațiile sau fundațiile care constituie o federație își păstrează propria personalitate juridică, inclusiv propriul patrimoniu.

Uniunile sunt persoane juridice înregistrate conform Legii 21/1924, vechea lege a asociațiilor și fundațiilor abrogată odată cu adoptarea O.G. 26/2000 care precizează că „două sau mai multe persoane juridice se vor putea constitui în uniuni sau federații.”

Toate organizațiile neguvernamentale cu personalitate juridică de tipul celor de mai sus înregistrate în România se regăsesc în Registrul Național ONG la Ministerul Justiției.

Tabel nr.1: Diferențe între Asociație și Fundație¹³

Caracteristici	Asociație	Fundație
Dobândirea personalității juridice se face printr-o procedură judiciară.	Da	Da
Este persoana juridică de drept privat.	Da	Da
Există un număr minim de membri fondatori.	Da (3 membri fondatori)	Nu

¹³ Institutul Economic Social - <http://www.ies.org.ro/asociatii-si-fundatii-1>

Caracteristici	Asociație	Fundație
Există un nivel minim al patrimoniului inițial.	Da (1 salariu minim brut pe economie)	Da (100 de salarii minime brute pe economie)
Există membri /Adunare generală	Da	Nu
Conducerea este asigurată de un organ deliberativ.	Da (Adunarea generală)	Da (Consiliul Director)
Conducerea și administrarea este asigurată de același organ deliberativ.	Nu (Consiliul Director asigură punerea în execuție a hotărârilor Adunării Generale)	Da (cu precizarea că Consiliul Director poate delega punerea în execuție a hotărârilor sale către un nivel executiv, instituit însă nu în baza legii, ci la inițiativa sa).
Sursele de venituri identificate de lege sunt aceleași.	Da (cu excepția cotizațiilor care există numai în cazul asociațiilor)	Da
Există posibilitatea legală de a desfășura activități comerciale.	Da	Da
Există obligativitatea controlului financiar intern, prin prezența instituției cenzorului.	Da (pentru asociații cu un număr de membri mai mare de 15 este obligatorie constituirea unei Comisii de Cenzori, formată dintr-un număr impar de membri)	Da

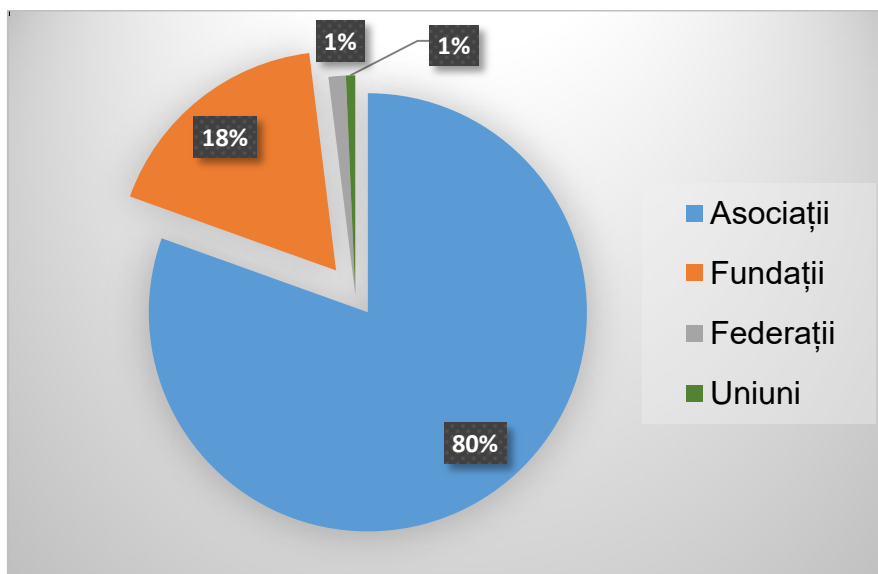
Tabel nr. 2: Numărul de organizații din Registrul Național O.N.G¹⁴

Tip de organizație	data 13.04.2018
Asociații	86.812
Fundații	18.935
Federații	1378
Uniuni	738
Total	107.863

¹⁴ Sursa Registrul Național ONG, Ministerul Justiției, 2018, prelucrare C.N.P.V.

În România, cele mai multe organizații constituite sunt asociații. Astfel, în timp ce numărul asociațiilor este un indicator al asociativității, solidarității și al spiritului de întraajutorare, numărul fundațiilor este un indicator al filantropiei, a dorinței de a face bine, de a-i ajuta pe ceilalți dar și a existenței resurselor financiare necesare, căci fundațiile înseamnă în principal afectarea unui patrimoniu în mod permanent și irevocabil realizării unui scop de interes general sau, după caz, particular.

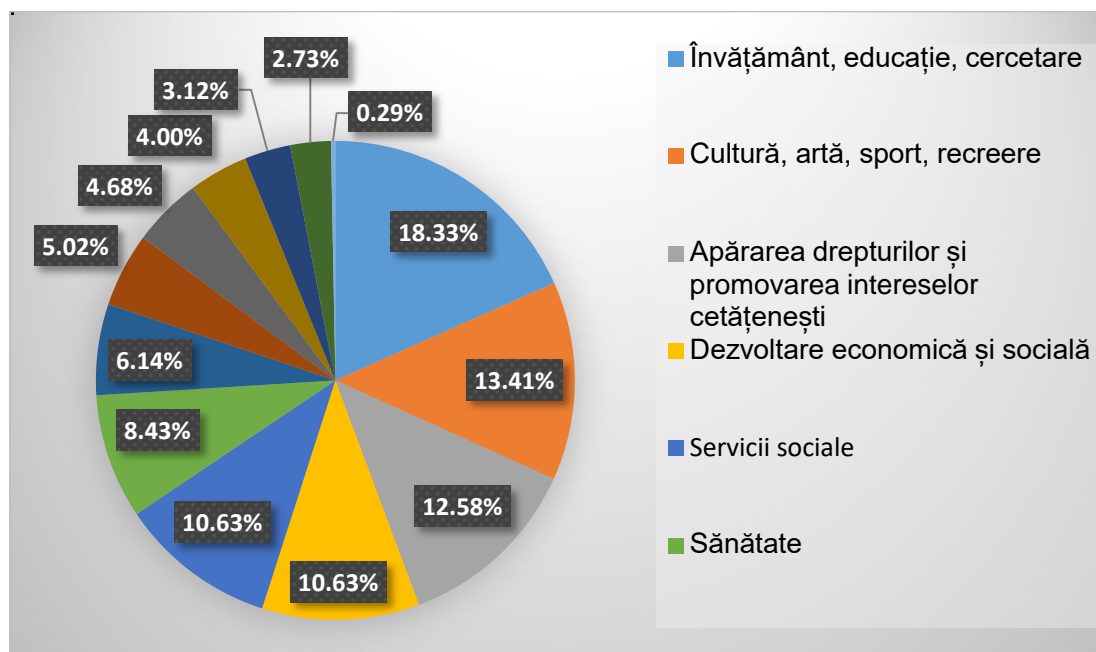
Figura nr. 2: Ponderea pe tipuri a ONG din România¹⁵

După cum putem observa din graficul de mai sus asociațiile reprezintă cea mai frecventă formă de asociere aleasă de către societatea civilă pentru apărarea și promovarea intereselor sale. Conform ratelor anuale de înregistrare ale asociațiilor din Registrul Național al ONG (1990-2018) numărul de asociații înregistrate a fost în continuă creștere excepție făcând anii 1996, 1997 și 1998.

¹⁵ Sursa Registrul Național ONG, Ministerul Justiției, 2018, prelucrare C.N.P.V.

Figura nr. 3: Distribuția organizațiilor neguvernamentale pe domenii de activitate¹⁶

Cele mai multe organizații activează în domeniul învățământului, educației și al cercetării (18,33%), urmate de domeniile cultură, artă, sport, recreere (13,41%) și cele preocupate de apărarea drepturilor și promovarea intereselor cetățenești (12,58%), dezvoltare economică și socială (10,63%), servicii sociale (10,63 %). Domeniul cu cele mai puține organizații înregistrate este cel al religiei, cu doar 0,29%.

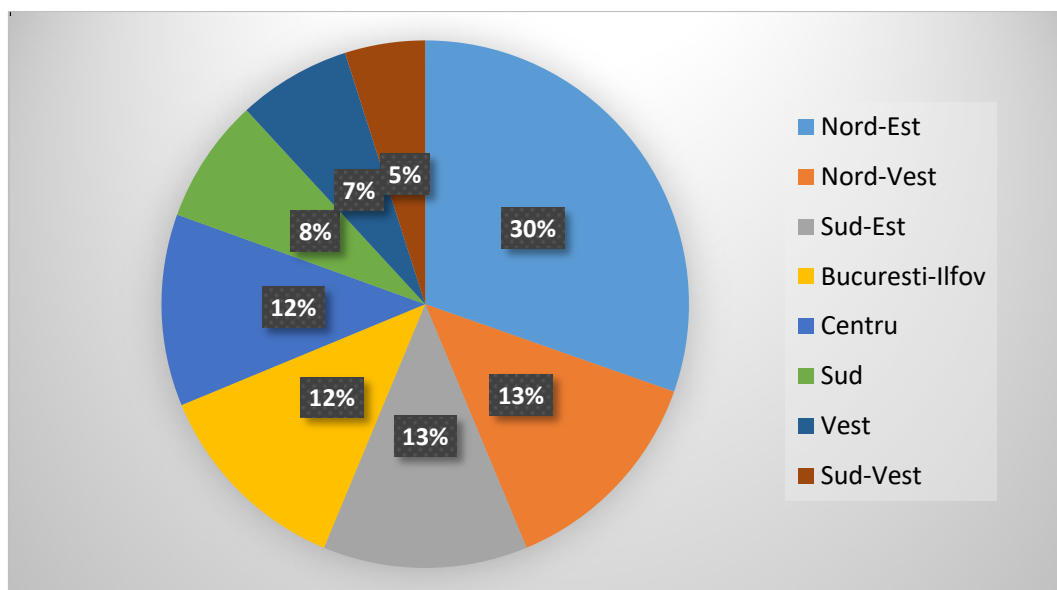
În ceea ce privește distribuția teritorială a organizațiilor neguvernamentale în România, existența sectorului neguvernamental în anumite regiuni depinde de mai mulți factori precum populația, dezvoltarea economică și socială, spiritul civic, cultura și tradițiile.

Organizațiile neguvernamentale din România se concentrează pe opt regiuni: Nord-Est, Sud-Est Dobrogea, Sud Muntenia, Sud Vest Oltenia, Vest, Nord-Vest, Centru și București-Ilfov. Distribuția regională pe cele opt regiuni arată astfel

Figura nr. 4: Distribuția organizațiilor neguvernamentale pe regiuni¹⁷

¹⁶ Sursă: Camera Deputaților, Repertoriu Organizații Nonguvernamentale, Organizațiile cu domeniul de activitate, disponibil online la adresa: http://www.cdep.ro/informatii_publice/ong.pe, prelucrare C.N.P.V.

¹⁷ Sursa Registrul Național ONG, Ministerul Justiției, 2018, prelucrare C.N.P.V.

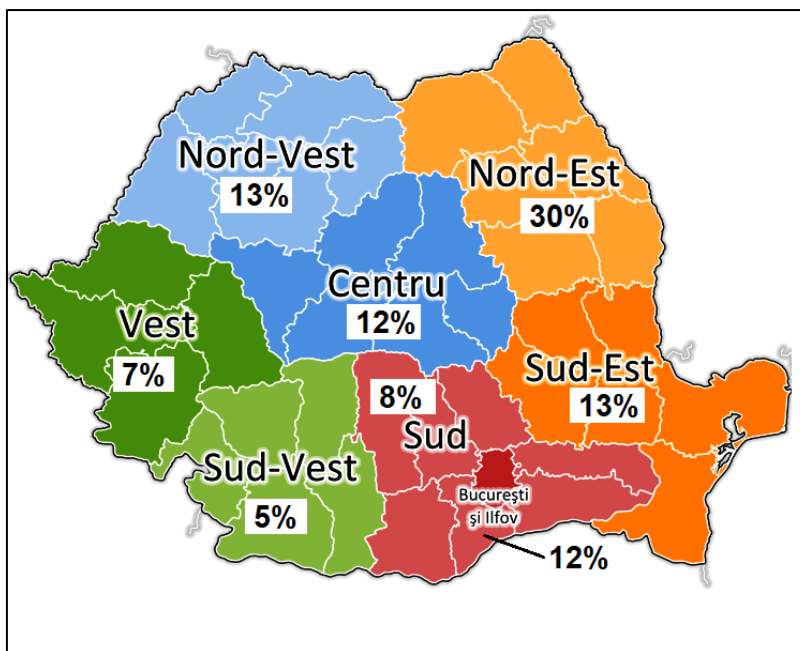

Repartiția organizațiilor neguvernamentale în cele opt regiuni de dezvoltare prezintă diferențe destul de mari între acestea; regiunile Nord-Est, Nord-Vest și Sud-Est concentrează 51% dintre organizațiile neguvernamentale active în România. Cea mai mică distribuție o înregistrează zona de Sud-Vest, și anume județele Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt și Vâlcea.

Într-un top din 2017 alcătuit în funcție de Produsul Intern Brut (PIB) pe locuitor calculat la standardele puterii de cumpărare, potrivit Biroului de Statistica al UE - Eurostat, Regiunea Nord-Est din România ocupă ultimul loc în Uniunea Europeană. Din regiunea de Nord-Est fac parte județele Iași, Bacău, Suceava, Botoșani, Vaslui și Neamț.

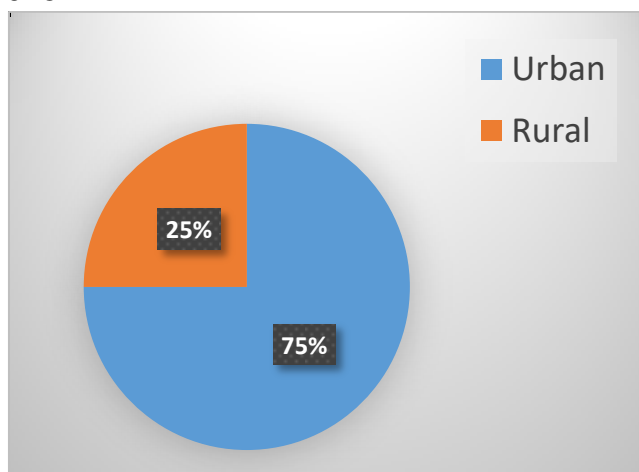
Figura nr. 5: Harta distribuției organizațiilor neguvernamentale pe regiuni de dezvoltare ¹⁸

¹⁸ Sursa Registrul Național ONG, Ministerul Justiției, 2018, prelucrare C.N.P.V.

Astfel putem afirma că există o legătură între gradul de dezvoltare al unei zone și numărul ridicat de organizații neguvernamentale active în acea zonă. Acestea fiind înființate din nevoia de ajutoare a persoanelor aflate în situații de risc și astfel preiau din sarcina statului român care se dovedește a nu avea suficiente resurse pentru rezolvarea problemelor existente în zonă.

Figura nr. 6 Distribuția organizațiilor neguvernamentale pe medii: urban/rural în anul 2015

În ceea ce privește distribuția organizațiilor neguvernamentale pe medii de rezidență, acestea continuă să fie înregistrate cu preponderență în mediul urban, 75% dintre ele având sediul într-unul dintre orașele sau municipiile României. Totuși, față de anul 2007, se observă o creștere foarte mare a ponderii organizațiilor înregistrate formal în mediul rural, de la 13% la 25% în 2015.¹⁹ Această creștere este

¹⁹ Conform datelor furnizate de FDSC

un fapt binevenit deoarece oriunde în România este nevoie de prezența unei societății civile active care să militeze pentru ajutoarea celor aflați la ananghie, să participe la viața publică, să influențeze politicile și care să apere și să promoveze interesele populației.

O societate civilă dezvoltată și puternică aduce nenumărate beneficii comunității, acesta fiind și scopul ei final indiferent de domeniul în care se implică.

CAPITOLUL IV

Participarea societății civile pentru ameliorarea calității vieții persoanelor vârstnice

Populația lumii îmbătrânește rapid. Aproximativ 900 de milioane de locuitori ai planetei au mai mult de 60 de ani și se estimează că numărul lor va depăși 1,4 miliarde până în 2030. Demografia contează pentru dezvoltarea sustenabilă, iar această dinamică a populației este una din provocările majore ale secolului XXI.

În anul 2050, vor fi mai mulți vârstnici decât copii. Până în 2100, în lume vor trăi 11.2 miliarde de oameni, din care 3.2 miliarde vor avea cel puțin 60 de ani, conform ultimului raport ONU. De trei ori mai mulți decât acum. Și tot atunci, 944 de milioane de oameni vor avea mai mult de 80 de ani. Îmbătrânirea populației se produce cu o rată fără precedent și se datorează în principal creșterii speranței de viață.

Această dinamică a îmbătrânirii populației aduce propriile provocări economice și sociale. Mare parte din creșterea globală a populației are loc în special în țările din Africa, în schimb, se estimează că în unele țări din Europa și Asia de Est populația va scădea dramatic după anul 2030, dacă rata fertilității își menține tendințele actuale, ceea ce va însemna mai puțină populație activă care să poată susține programele sociale pentru vârstnici.

Potrivit aprecierilor Oficiului European de Statistică (Eurostat), aproape o treime din cetățenii Uniunii Europene vor avea vârsta de peste 65 de ani până în 2050. Ponderea persoanelor de peste 60 de ani va ajunge la 33% în 2050, iar populația în vârstă de 80 de ani va crește până la 11,4%.

La nivel european, speranța de viață atinge valoarea medie de 81 de ani la femei și 75 de ani la bărbați.

România va cunoaște o îmbătrânire a populației, în condițiile în care numărul de persoane încadrate în categoria de vârstă 0-14 ani se va reduce de la 3,06 milioane în 2017 la 2,1 milioane în 2050. În segmentul populației vârstnice se va înregistra o tendință de creștere de la 2,99 milioane în 2017 la 5 milioane în 2050.

Acest fenomen al îmbătrânirii populației implică necesitatea acordării unei atenții sporite nevoilor speciale și soluționării problemelor cu care se confruntă persoanele în vârstă, în special în privința riscului sărăciei și excluziunii sociale.

Cei ajunși la o vârstă înaintată nu au o viață ușoară. Sănătatea li s-a deteriorat, dar puțini dintre ei au resurse financiare să-și procure toate medicamentele de care au nevoie. Majoritatea au nevoie de tratament zilnic, pentru că la această vârstă apar bolile cronice. Într-un top al nemulțumirilor pe care pensionarii români le au, primele locuri sunt ocupate de lipsa banilor de medicamente, nivelul pensiei și accesul redus la serviciile de îngrijire la domiciliu.

Persoanele vârstnice din țara noastră sunt beneficiare ale măsurilor de protecție socială susținute de sistemul de asigurări sociale care acoperă riscul de

bătrânețe prin pensii, și de măsurile de asistență socială pentru situații de dificultate sau vulnerabilitate individuală, ca dizabilitatea, situațiile de dependență, sărăcia.

Ultimele studii arată că în anul 2060 mai mult de o treime din populația României va avea peste 65 de ani. Perspectivele pe care le au pensionarii și persoanele vârstnice în România nu sunt deloc încurajatoare în actualele condiții, în absența unor măsuri concrete de dezvoltare a serviciilor sociale și socio-medicale la nivel național, fără implicarea autorităților publice la nivel central și local, dar și fără susținerea și valorificarea potențialului societății civile.

Analizând datele din capitolul anterior despre organizațiile neguvernamentale se conturează o imagine relativ clară a acestui segment al sferei civile, rolul asumat de organizații, ce este important pentru ele și ce activități duc în folosul persoanelor vârstnice.

Printre serviciile acordate persoanelor vârstnice de către organizațiile neguvernamentale putem enumera:

- îngrijire socio-medicală la domiciliu sau în centre rezidențiale;
- măsuri și acțiuni de sprijin a persoanelor vârstnice aflate în dificultate;
- asigurarea hranei prin intermediul cantinelor sociale;
- găzduire pe perioade determinate;
- consiliere socială, psihologică și juridică;
- sprijin material și financiar;
- implicarea în programe cultural-artistice;
- activități terapeutice;
- activități de socializare;
- activități recreative în centre de zi sau cluburi sociale pentru vârstnici;
- activități de rit religios.

Sunt numeroase organizațiile neguvernamentale care se preocupă de îmbunătățirea serviciilor menite să sprijine îmbunătățirea vieții persoanelor vârstnice și creșterea calității vieții acestora și totuși insuficiente având în vedere nevoile vârstnicilor.

În cele ce urmează vom prezenta câteva dintre aceste organizații și inițiativele acestora ce au ca scop final creșterea calității vieții populației vârstnice.

Implicarea cetățenilor în activitatea organizațiilor neguvernamentale ²⁰

Sursa încrederii în organizațiile neguvernamentale provine din misiunea acestor instituții care, în mod voluntar, doresc să promoveze binele comun. Un al doilea motiv important de încredere este că, deși acestea pot obține profituri, distribuția acestora nu se face între membri. La nivelul țărilor post comuniste așteptările sunt oarecum diferite, întrucât aceste țări au moștenit din perioada comunistă o tradiție de neîncredere instituțională, menținută de contextele unor tranziții post-comuniste dificile. În plus, spre deosebire de ONG create la nivelul comunităților în vestul Europei, primele asociații din Est apar ca urmare a unui

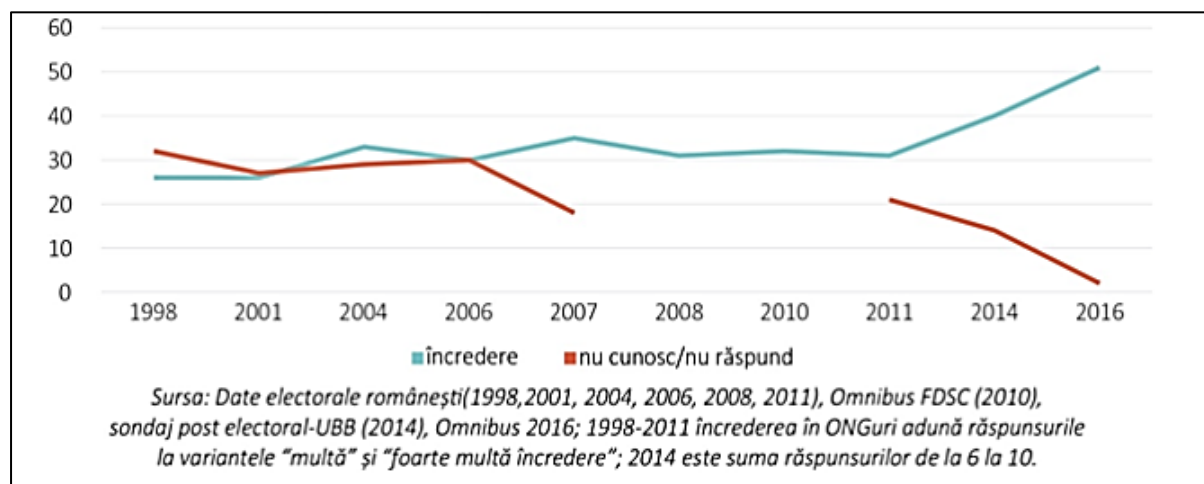
²⁰ Toma Burean, România 2017, Sectorul neguvernamental – profil, tendințe provocări, pg.50, 2017

”import de democrație”, finanțate de fonduri din străinătate, cu sprijin redus sau deloc din partea statului sau a cetățenilor. Cu toate acestea, date recente ale sondajelor Eurobarometru indică, pentru multe state est europene, un nivel de încredere ridicat, egal cu cel regăsit în democrațiile mai vechi.

Nivelul de încredere în organizațiile neguvernamentale a fost scăzut în România după 1990 motivele posibile fiind nivelul redus de modernizare, un regim comunist dintre cele mai intolerante cu orice formă de asociere, precum și proporția scăzută a cetățenilor care își permit să aloce timp și resurse unor cauze colective. În plus, ONG din România au fost criticate în mod frecvent în mass-media pentru presupuse legături politice, pentru corupție sau pentru promovarea unor obiective nepopulare.

Datele recente arată însă o creștere a nivelului de încredere în organizațiile neguvernamentale, cu un trend de apropiere de media Uniunii Europene. Astfel, sondajele Eurobarometru din perioada 1998 în 2016 arată că în România, nivelul a fost aproximativ constant până în 2011, cu valori în jur de 30%, având apoi o creștere până la 51% în datele din 2016.

Figura nr. 5: Evoluția încrederii în ONG în România

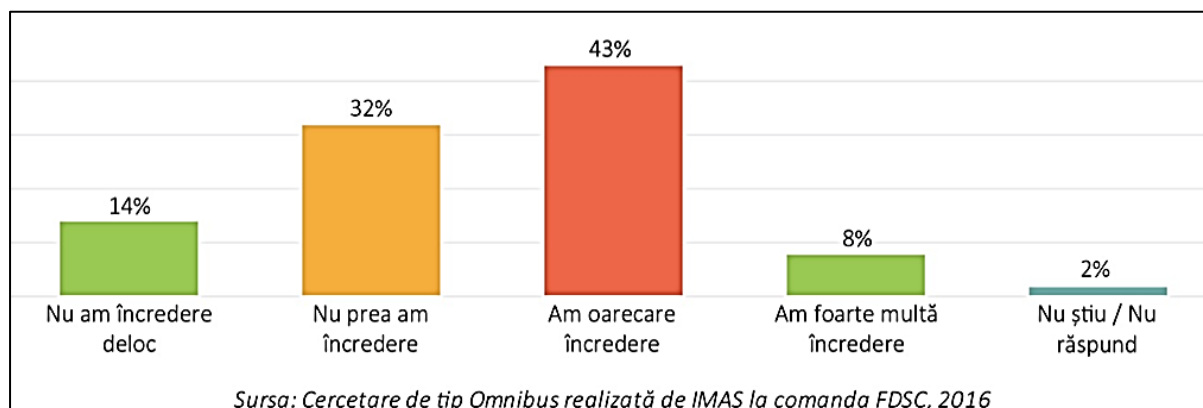

Un alt lucru interesant este rata de non răspuns care a scăzut semnificativ începând cu 2014.

Există trei modalități de implicare cetățenească: prin apartenența în calitate de membru la asociații, acțiuni voluntare, donații și mobilizare pentru diverse acțiuni prin participare la proteste sau semnare de petiții.

Imaginea implicării cetățenilor în societatea civilă este mult îmbunătățită față de 2010. În acest moment încrederea în ONG a ajuns la nivelul țărilor din Uniunea Europeană. Deși destul de puține persoane au putut numi un ONG, aproape jumătate dintre români sunt, sau au fost, membri în asociații. Conform cu predicții din alte studii, persoanele cu status social ridicat și mai în vârstă sunt membri în asociații.

Figura nr. 6: Câtă încredere aveți în organizațiile neguvernamentale?

Referitor la implicarea cetățenească în societatea civilă, remarcăm o creștere semnificativă a donațiilor ca răspuns la un apel umanitar, de la 19% în anul 2010, la 40% în anul 2016. De asemenea, a crescut și implicarea privind munca voluntară.

Totodată, remarcăm o scădere a donațiilor făcute prin intermediul bisericii, de la 52% în 2010, la 42% în anul 2016.

Tabel nr. 3: Implicarea cetățenească în societatea civilă²¹

	2010	2016
Donație la biserică	52%	42%
Ați făcut o donație ca răspuns la un apel umanitar din ziar sau de la televizor pentru persoane aflate în nevoie	19%	40%
Ați făcut o donație ca răspuns la un apel din ziar sau de la televizor pentru alte cauze	11%	17%
Ați donat sânge	12%	8%
Ați făcut muncă voluntară pentru biserică sau comunitate	19%	28%
Ați făcut muncă voluntară pentru o organizație neguvernamentală	4%	7%

ONG din România vin în sprijinul persoanelor vârstnice cu programe specifice de îmbunătățire a calității vieții acestora. Sprijinul ONG vine în funcție de nevoile acestor persoane și are ca scop:

²¹ Sursa datelor 2010: Cercetare de tip Omnibus, realizată de Mercury Research la comanda FDSC, 2010 Sursa datelor 2016: Date Cercetare de tip Omnibus realizată de IMAS la comanda FDSC, 2016

- suportul moral, prin servicii de socializare, concretizate în discuții pe teme de interes comun, citirea presei, plimbări; posibilitatea de a lua parte la evenimente festive, sociale;
- suportul concret, prin ajutor la realizarea cumpărăturilor, ridicarea rețelei, acompaniere la medic, asigurarea igienei personale, pregătirea și administrarea hranei, îngrijirea persoanelor incontinente, ajutor menaj
- suportul material, în funcție de nevoile specifice.

De asemenea, ONG din România au o preocupare deosebită pentru dezvoltarea unor proiecte care se adresează direct persoanelor vârstnice dintre care exemplificăm câteva în anexa nr. 1.

Voluntariat²²

Una dintre multiplele forme de participare civică în care cetățenii se pot implica este voluntariatul, definit în literatura de specialitate drept “o formă de comportament altruist”, al cărui scop este “să ofere ajutor celorlalți, unui grup, unei organizații, unei cauze sau întregii comunități, fără așteptarea unei recompense materiale”. Implicarea în acțiuni de voluntariat este interpretată, în literatură, atât din perspectiva resurselor pe care cetățenii le dețin și utilizează (venit, educație, rețelele sociale din care fac parte), cât și prin referire la valorile civice ale acestora, care încurajează acțiunile de voluntariat. Amploarea voluntariatului diferă între țări, rezultat atât al varietății configurațiilor sectorului nonprofit, cât și ca urmare a longevității experienței democratice din diferite țări. Date culese în 2011 la nivelul Uniunii Europene plasau România între ultimele locuri, din punct de vedere al implicării cetățenilor în activități de voluntariat²³. În cercetarea menționată, 14% dintre respondenții români declarau că sunt implicați (regulat sau ocazional) în activități de voluntariat, media Uniunii Europene fiind de 24%. Conform aceluiași studiu, în cazul României, cea mai mare parte a respondenților (27%) afirmă că implicarea lor ca voluntari a fost pentru organizații religioase.

Trebuie menționat că, în România, cadrul legal al voluntariatului a suferit o ajustare importantă în urmă cu 4 ani, prin Legea 78/2014, care prevede recunoașterea activității de voluntariat ca experiență profesională.²⁴ Condiția care trebuie îndeplinită în acest sens este corespondența dintre domeniul studiilor voluntarilor și specificul activității de voluntariat prestată în cadrul organizațiilor.²⁵

²² Daniela Angi, România 2017, Sectorul neguvernamental – profil, tendințe provocări, pg.52, 2017

²³ Special Eurobarometer. Volunteering and Intergenerational Solidarity. octombrie 2011, http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2011/juillet/04_07/rapport_%20eb75_2_%20benevolat_en.pdf,

²⁴ Legea 78/2014, privind reglementarea activității de voluntariat în România, publicată în Monitorul Oficial nr. 469, din 26 iunie 2014. Aceasta a fost, ulterior, actualizată, prin Legea nr. 175/2016 pentru modificarea art. 15 din Legea nr. 78/2014 privind reglementarea activității de voluntariat în România, publicată în Monitorul Oficial nr. 812, din 14 octombrie 2016.

²⁵ Reglementarea voluntariatului în România. Legea 78/2014 - perspective, noutăți, drepturi, <http://www.stiriong.ro/legislatie/legislatie-ong/reglementarea-voluntariatului-in-romania> (data publicării 05.08.2014).

În continuare sunt prezentate rezultatele analizei datelor colectate în cercetări recente, care acoperă atât afirmații ale cetățenilor obișnuiți, cât și opinii ale reprezentanților organizațiilor neguvernamentale active din România. Tendințele în privința voluntariatului pentru biserică /comunitate, respectiv pentru organizații neguvernamentale sunt prezentate în tabelele de mai jos, care compară amploarea acestor tipuri de implicare în 2010 și 2016.

Tabel nr. 4: Voluntariat pentru biserică sau comunitate, 2010 și 2016

26

În ultimele 12 luni, dv. personal ați făcut muncă voluntară pentru biserică sau comunitate?		
	2010	2016
Da, o singură dată	4%	6%
Da, de mai multe ori	15%	22%
Nu	80%	72%
Nu știu/ nu răspund	2%	0.2%

Comparativ cu 2010, cercetarea din anul 2016 relevă un procentaj mai ridicat de respondenți care declară că au făcut, cel puțin o dată, voluntariat pentru biserică sau comunitate (28% față de 19% în 2010). O creștere a procentajului de voluntari, între cele două momente, poate fi remarcată și în privința activității pentru organizații neguvernamentale, așa cum este arătat în tabelul de mai jos.

Tabel nr. 5: Voluntariat pentru ONG 2010 și 2016²⁷

În ultimele 12 luni, dv. personal ați făcut muncă voluntară pentru o organizație neguvernamentală?		
	2010	2016
Da, o singură dată	0.7%	2%
Da, de mai multe ori	3%	5%
Nu	94%	93%
Nu știu/ nu răspund	2%	0.4%

²⁶ Sursa datelor 2010: Cercetare de tip Omnibus, realizată de Mercury Research la comanda FDSC, 2010 Sursa datelor 2016: Cercetare de tip Omnibus realizată de IMAS la comanda FDSC, 2016

²⁷ Sursa datelor 2010: Cercetare de tip Omnibus, realizată de Mercury Research la comanda FDSC, 201091 Sursa datelor 2016: Date Cercetare de tip Omnibus realizată de IMAS la comanda FDSC, 2016

Se mai poate remarca, dincolo de creșterea ponderii voluntarilor în organizații neguvernamentale (7% în 2016, față de 4% în 2010), persistența unei proporții covârșitoare de respondenți care declară că nu au avut niciun fel de activitate de voluntariat pentru ONG peste 90%, în ambele momente ale cercetării. Se menține și în 2016 o diferență considerabilă între ponderea de respondenți care afirmă că au făcut muncă voluntară pentru biserică sau comunitate (28%) și segmentul de populație activ în voluntariat pentru organizații neguvernamentale (7%).

Factorii care sporesc șansa ca o persoană să fie activă în acțiuni de voluntariat sunt prezenți în funcție de câteva atribute socio-demografice relevante (genul, vârsta, nivelul de educație și rezidența respondenților).

Tabel nr. 6: Voluntariat pentru biserica sau comunitate în funcție de atribute socio-demografice²⁸

Gen	bărbați	34 %
	femei	23 %
Categoriile de vârstă	18-29 ani	28 %
	30-44 ani	26 %
	45-59 ani	33 %
	60 ani și peste	25 %
Nivelul educației	mai puțin de 8 clase	26 %
	șc. profesională/10 clase	31 %
	liceu/ înv. postliceal	27 %
	studii superioare	27 %
Zona/ regiunea	Transilvania	28 %
	Muntenia	26 %
	Moldova	38 %
	București	14 %
Mediul de rezidență	rural	34 %
	urban	23 %

²⁸ Sursa: Cercetare de tip Omnibus realizată de IMAS la comanda FDSC, 2016

Valorile din tabel reprezintă procentele cumulate de respondenți care declară că s-au implicat în activități de voluntariat o singură dată sau de mai multe ori.

Se pot observa diferențe notabile în privința genului (bărbații declară, în mai mare măsură decât femeile că au făcut voluntariat pentru biserică sau comunitate), a regiunii geografice (cu Moldova surclasând celelalte zone) și a mediului de rezidență (ruralul depășind mediul urban).

Astfel, bărbații din zona Moldovei, din mediul rural, constituie categoria de respondenți cu cea mai mare probabilitate de a fi activi ca voluntari pentru biserică sau comunitate. Vârsta și nivelul de educație nu au un impact semnificativ din punct de vedere statistic. În continuare este detaliată distribuția respondenților activi ca voluntari pentru ONG, în funcție de aceleași atribute socio-demografice.

Tabel nr. 7: Voluntariat pentru ONG în funcție de atribute socio-demografice²⁹

Gen	barbați	8%
	femei	5%
Categoriile de vârstă	18-29 ani	12%
	30-44 ani	8%
	45-59 ani	5%
	60 ani și peste	3%
Nivelul educației	mai puțin de 8 clase	2%
	șc. profesională/10 clase	4%
	liceu/ înv. postliceal	8%
	studii superioare	11%
Zona/regiunea	Transilvania	8%
	Muntenia	5%
	Moldova	5%
	București	11%
Mediul de rezidență	rural	5%
	urban	8%

Voluntariatul pentru ONG este raportat cu precădere de către persoanele sub 30 de ani, iar, în privința educației, de cele cu studii superioare. Din punct de vedere rezidențial, zona București surclasează celelalte regiuni, iar mediul urban acomodează mai mulți respondenți cu activități de voluntariat pentru O.N.G. Bărbații raportează în mai mare măsură implicarea în acest tip de voluntariat, în comparație cu femeile. Pe de altă parte, analiza arată că factorii cu efect statistic semnificativ sunt vârsta și nivelul de educație. Astfel, persoanele tinere și cu nivel ridicat de educație descriu portretul-robot cel mai probabil al voluntarului pentru organizații neguvernamentale.

Datele arată că, în ultimii ani, implicarea în activități de voluntariat a cetățenilor a crescut (pentru biserică sau comunitate de la 19% în 2010 la 28 % în 2016; pentru ONG de la 4% în 2010 la 7% în 2016). Această tendință ascendentă poate fi explicată prin efectul concertat al modificărilor legislative – care au clarificat statutul activității de voluntariat – și al campaniilor de promovare derulate de organizațiile active în domeniu. În privința voluntariatului pentru ONG, datele arată,

²⁹ Sursa: Cercetare de tip Omnibus realizată de IMAS la comanda FDSC, 2016

Valorile din tabel reprezintă procentele cumulate de respondenți care declară că s-au implicat în activități de voluntariat o singură dată sau de mai multe ori.

ca și în 2010, că peste 90% dintre cetățeni nu sunt implicați ca voluntari. În acest sens, continuarea campaniilor de încurajare a voluntariatului și de educare a cetățenilor cu privire la beneficiile voluntariatului este cu siguranță importantă. De altfel, nevoia de valorizare și promovare (inclusiv prin exemple) a voluntariatului se remarcă și între măsurile punctate de către liderii ONG ca oportune pentru crearea unui cadru favorabil sectorului neguvernamental.

Grupurile informale – primii pași în acțiunea colectivă³⁰

Dacă organizațiile neguvernamentale posedă un grad ridicat de instituționalizare, grupurile informale nu dețin personalitate juridică, beneficiind însă de un grad ridicat de legitimitate. Frecvent, acestea din urmă, se formează ca urmare a unor inițiative pornite de la nivelul cetățeanului de rând, în vederea rezolvării unor probleme ale comunității. Participarea în astfel de grupuri și succesul lor în a rezolva anumite probleme sunt însă influențate de diverși factori, precum resurse – timp, informație - sau mobilizare, și sunt mediate de cultura politică a societății și de percepțiile cetățenilor asupra eficacității lor politice.

În încercarea de a cartografia grupurile informale din România, utilizând mai multe strategii de identificare și coroborând mai multe tipuri de date, un raport de cercetare identifica 513 grupuri civice informale în România, dintre care 466 identificate prin intermediul organizațiilor de sprijin care lucrează cu acestea și 47 prin căutări on-line, acestea fiind grupuri înființate spontan. Acestea din urmă s-au format ca urmare a unor inițiative venite direct dinspre cetățeni, fără susținerea sau mobilizarea acestora de către o organizație neguvernamentală. Mai mult de trei sferturi din aceste grupuri civice (378) au fost înființate prin programele Fondului Român de Dezvoltare Socială. Urmărind să explice eficacitatea acestor grupuri informale în a-și atinge obiectivele, autorii studiului concluzionează:

- Lipsa canalelor de finanțare nu este neapărat o problemă, întrucât grupurile informale nu au costuri aferente funcționării; orientarea către finanțare poate, în fapt, să schimbe chiar și motivația implicării, dinspre una intrinsecă axată pe rezolvarea unor probleme, către cea a satisfacerii cerințelor finanțatorilor.
- Problema înregistrării juridice a grupurilor informale este complexă. Pe de o parte, multe grupuri consideră că o astfel de înregistrare ar crește costurile funcționării. Pe de altă parte, lipsa unei personalități juridice le limitează sfera de acțiune, și, implicit, rezultatele. Consultanță juridică de specialitate devine astfel o prioritate. De asemenea, studiul arată că autoritățile par să fie mai dispuse la dialogul cu organizații neguvernamentale decât cu grupuri informale.
- Grupurile informale au nevoie de sesiuni de formare prin care anumite competențe sunt dobândite: comunicare, PR, advocacy (susținerea unor cauze

³⁰ Bogdan Radu, România 2017, Sectorul neguvernamental – profil, tendințe provocări, pg.56, 2017

și influențarea politicilor publice), suport legal, stabilirea și menținerea legăturii cu autoritățile publice.

- Este importantă crearea și actualizarea unor baze de date cu grupuri civice, care poate deveni o resursă în funcționarea acestora prin accesul la transfer de expertiză.
- Trecerea dinspre urmărirea unor obiective specifice (rezolvarea unor probleme concrete) înspre o societate civilă aflată în permanent dialog cu autoritățile (jucând un rol de „câine de pază” al respectării principiilor democratice) este dificil de realizat și necesită timp, resurse și experiență.

Organizații ale grupurilor informale

Grupurile informale pot apărea spontan, adesea ca răspuns la un stimul, acestea având o durată de viață limitată și urmărind rezolvarea unor probleme punctuale, sau ca rezultat al mobilizării de către organizații ale societății civile al căror scop este chiar crearea de organizații comunitare implicate în rezolvarea problemelor cu care se confruntă.

Implicarea populației în grupuri informale, factori inhibitori și facilitatori

Populația este, în general, sceptică față de activitățile grupurilor informale. Acest fapt se datorează unei neîncrederi generalizate, comodității și lipsei credibilității oricărei inițiative care poate fi asociată cu factorul politic. Reticența față de implicarea civică poate fi explicată atât printr-un nivel de capital social scăzut cât și printr-o cultură politică parohială, caracterizată de lipsa participării și ineficacitate politică. Unii respondenți au apreciat că e nevoie de mai multă cultură civică la nivelul societății, aceasta fiind una din modalitățile prin care participarea poate fi motivată de valori, și să se rezume la a reprezenta doar un răspuns la un stimul extern. Implicarea însă este mai ridicată când e vorba de rezolvarea unor probleme punctuale, și care îi afectează direct pe cetățeni, precum cele întâmpinate de asociațiile de proprietari, cele ale părinților în contextul școlii, sau ale comunității de rezidență. De asemenea, gradul de implicare crește în prezența unui lider mobilizator și, în viziunea unora, dacă o anumită idee beneficiază de finanțare. Folosirea canalelor de comunicare on-line este foarte importantă în mobilizarea participanților, atât facebook sau twitter, cât și grupuri de whatsapp.

Motivația participării poate fi dată de dorința de a schimba ceva, de apariția unei probleme specifice, de existența unor pasiuni /valori politice comune, de nevoia de socializare, sau de dorința de afirmare politică. Unii participanți la focus grupuri consideră că în România încă persistă ideea conform căreia, dacă există o problemă, altcineva, și nu cetățeanul de rând, ar trebui să o rezolve. În general, dacă se cunoaște un precedent de succes al unei acțiuni similare, implicarea devine mai probabilă. Cu toate acestea, unii respondenți au remarcat că în ultima perioada implicarea în grupuri informale este mai ridicată.

Cauzele succesului grupurilor informale

Respondenții au considerat că sunt câțiva factori care influențează succesul unei acțiuni: numărul de participanți (fie foarte mic - un grup bine sudat, sau foarte mare - cu vizibilitate ridicată), exercitarea unei presiuni constante asupra factorilor de decizie implicați, solidaritatea membrilor și definirea clară a obiectivelor. Eșecul unei acțiuni se datorează diversității de opinii, absenței consensului asupra obiectivelor și strategiilor, nivelului scăzut al competențelor de comunicare și organizare în vederea atingerii unui obiectiv comun, și lipsei viziunii de ansamblu și incapacității de formulare a obiectivelor pe termen lung. Participanții și inițiatorii grupurilor informale sunt caracterizați de dorința de a schimba ceva și cred că o pot face prin acțiune directă. Astfel, eterogenitatea unui grup poate deveni un factor benefic datorită disponibilității expertizei pe mai multe domenii.

Mecanisme de luare a deciziilor

Respondenții consideră că dacă un grup informal e mare, acesta nu garantează neapărat succesul deoarece este dificil să ajungi la un consens și să menții un nivel ridicat constant de implicare. Există o diferență între participarea semnificativă în social media și cea considerabil mai mică în activitățile care necesită interacțiune în viața “reală”. Din perspectiva luării deciziilor, în multe grupuri informale există un nucleu central sau un lider informal care este responsabil cu luarea deciziilor, respectând un cod etic și încercând să reflecte opiniile grupului pe care îl reprezintă. Tot în acest context merită menționată și discuția asupra legalizării grupurilor informale. În ambele focus grupuri a existat o divergență de opinii pe această temă, unii respondenți considerând că lipsa unei personalități juridice reprezintă un avantaj al grupurilor informale, ele fiind expresia legitimității grupului, pe când alții au afirmat că o astfel de formalizare ar putea facilita dialogul cu alte organizații neguvernamentale și cu autoritățile publice, dar și obținerea finanțării.

Grupurile civice au început să câștige teren în România în ultimii ani. Prezența în creșterea a acestora se datorează, pe de o parte, activităților de susținere și mobilizare derulate de unele organizații neguvernamentale care facilitează formarea grupurilor informale, și, pe de altă parte, unui spirit civic crescut în rândul cetățenilor, activat adesea de măsuri percepute ca abuzive luate de autoritățile publice, sau, absenței implicării acestora în rezolvarea unor probleme ale comunității.

Deocamdată nu există consens în rândul cetățenilor implicați în grupuri civice, referitor la dezirabilitatea formalizării juridice a acestora, mulți susținând că legitimitatea grupurilor informale derivă, în oarecare măsură, exact din statutul lor informal, care îi separă atât de activitățile organizațiilor neguvernamentale, cât și de grupurile politice.

Cu toate acestea, grupurile informale au nevoie de resurse pentru a putea fi eficiente, iar printre acestea se numără atât cele de timp și disponibilitate, cât și abilitățile de organizare și mobilizare. Dacă grupurile civice din România au devenit

actori importanți în contextul protestelor împotriva autorităților publice, sustenabilitatea lor rămâne problematică, mai ales în condițiile în care relația dintre autoritățile publice și societatea civilă nu trebuie să fie permanent caracterizată de diferende, ci, mai degrabă de dialog și cooperare.

CAPITOLUL V

Concluzii și propuneri

Analizând parcursul societății civile de la începuturile acesteia și până în prezent, observăm ca aceasta trebuie să acționeze ca o punte între cetățeni și instituțiile publice. Prin rolul ei, de a implica și motiva cetățenii să participe la schimbările ce au loc în jurul lor, apărându-le interesele și nevoile, societatea civilă se manifestă ca un agent al schimbării, menit să promoveze practicile democratice în rândul comunității.

Deși în România societatea civilă a început să se extindă semnificativ abia după anul 1990, evoluând mult mai târziu decât în vestul Europei, în ultimii ani, fenomenul a căpătat amploare, fiind din ce în ce mai activ în viața politică, socială și culturală. Cu toate acestea, există încă o percepție greșită a românilor în ceea ce privește aria de întindere a societății civile, precum și structurile acesteia. Mulți asociază societatea civilă doar cu organizațiile neguvernamentale, făcând abstracție de restul instituțiilor care o alcătuiesc. Însă, prin faptul că în ultimii 10 ani s-a înregistrat o creștere considerabilă a numărului de asociații și fundații, putem să afirmăm că și cetățenii români încep să conștientizeze importanța societății civile.

Chiar dacă istoria nu a favorizat dezvoltarea societății civile românești, în prezent aceasta se află într-o continuă expansiune. Deși este mai simplu să învinovățim trecutul, important este să ne canalizăm pe ceea ce se poate face în viitor pentru ca societatea civilă din România să ocupe un loc important în evoluția societății românești.

Societatea civilă din România, care ar trebui să devină sursa principală la care cetățenii apelează atunci când se simt neîndreptățiți, se află într-o situație dificilă din punct de vedere instituțional, financiar, și chiar de imagine. În pofida acestor carențe sectorul neguvernamental continuă să activeze în interesul public, chiar dacă opinia publică este uneori reticentă față de acesta și de activitățile desfășurate.

Deși instituțiile de stat s-au declarat deschise pentru cooperarea cu organizațiile neguvernamentale, lansând în acest sens diferite mecanisme, rezultatele acestora sunt destul de modeste. Aceasta pentru că nu se respectă în practică prevederile acestor mecanisme, iar societatea civilă se află la o anumită distanță față de procesul real de luare a deciziilor. Încercările făcute de stat în vederea construirii unui dialog constructiv cu ONG din România sunt generate de decizii politice și nicidecum de conștientizarea de către acestea a rolului și ponderii reale a celui „de-al treilea sector” în dezvoltarea societății și avansarea acesteia pe calea transformărilor și reformelor democratice.

Propuneri:

- Continuarea campaniilor de încurajare a voluntariatului și de educare a cetățenilor cu privire la beneficiile voluntariatului, deoarece datorită promovării

reduse a conceptului de voluntariat duce la o lipsă a implicării cetățenilor în aceste activități și implicit sunt reduse și beneficiile aduse prin aceste acțiuni.

- Formarea și întărirea unor organizații comunitare în folosul persoanelor vârstnice în orașe mici și sate. În fața unor nevoi de dezvoltare foarte diverse cu care se confruntă comunitățile mici, pentru ca organizațiile comunitare să aibă un impact pe termen lung, e nevoie de implicarea mai multor actori de la nivel local și regional sau național.
- Consolidarea ONG românești și susținerea participării lor active în procesul formulării de politici, atât în calitate de expresie a societății civile, cât și ca furnizor de servicii.
- Organizarea de campanii pentru mobilizarea cetățenilor în jurul unor teme de interes public de importanță majoră. Societatea civilă trebuie să se implice nu doar în monitorizarea, ci și în elaborarea politicilor publice. Societatea civilă trebuie să aibă atât un rol critic, cât și unul constructiv în relația cu guvernării. Organizațiile societății civile trebuie așadar să lucreze în tandem cu decidenții politici și să le ofere acestora expertiza de care dispun.
- Responsabilizarea clasei politice prin sancțiuni și presiune din partea cetățenilor și societății civile. În vederea responsabilizării reprezentanților politici, noi mecanisme de control și sancțiune a elitelor politice sunt necesare din partea cetățenilor și a societății civile.
- Promovarea activității organizațiilor societății civile care abordează cu precădere aspecte legate de calitatea vieții și problemele persoanelor vârstnice.
- Promovarea spiritului civic și mobilizarea voluntară a cetățenilor pentru cauza persoanelor vârstnice.
- Introducerea unui plan de educație civică diferențiat pentru diferitele cicluri de studiu în vederea formării timpurii a unei culturi civice, precum și cultivarea simțului de responsabilitate a cetățenilor.
- Dezvoltarea și împlinirea personală a vârstnicului cu sprijinul societății civile, responsabilizând specialiștii în domeniul geriatric și cetățenii din cadrul comunităților, organizând seminarii la nivelul centrelor de zi pentru persoane vârstnice pe teme privind consecințele îmbătrânirii, impactul pensionării și a efectelor ce decurg din aceasta, organizând evenimente dedicate vârstei a treia, dezvoltând proiecte de susținere intra și intergenerațională, acordând suport pentru îmbunătățirea situației socio-economice a persoanelor vârstnice aflate în dificultate, dezvoltând programe ocupaționale în centrele de zi /cluburi în vederea combaterii izolării și încurajarea integrării sociale a acestora.
- Susținerea implicării active a persoanelor vârstnice în viața socială prin informare, sprijin și consiliere, nominalizarea în organismele consultative la nivel de comunitate în vederea participării lor active la soluționarea problemelor pe plan local și valorificarea competențelor dobândite în viața activă.
- Crearea unor punți între generațiile tinere și vârstnici prin organizarea de rețele de voluntari tineri care să se implice pentru îmbunătățirea calității vieții persoanelor vârstnice instituționalizate și a celor care locuiesc singuri, iar pe de altă parte pentru susținerea unor programe în vederea dezvoltării relațiilor

interumane între copiii instituționalizați, elevi etc. și persoanele vârstnice, respectiv oricare alte inițiative menite să realizeze un schimb reciproc de informații pentru familiarizarea cu problematica celor două generații.

Bibliografie

- Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, România 2017, *Sectorul neguvernamental – profil, tendințe provocări*, București, 2017;
- Badrus Nadia, *Societatea civilă în România după 1989*, Editura Universitatea “Lucian Blaga”, Sibiu, 2001;
- Colas Dominique, *Genealogia fanatismului și a societății civile*, Editura Nemira București, 1998;
- Epure Carmen, Burada Valentin, Berceanu Diana, *Dialogue for Civil Society- Report on the state of civil society in Romania*, Civil Society Development Foundation, București, 2005;
- Kaviraj Sudipta, Khilnani Sunil, *Civil Society: History and Possibilities*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001;
- Lester M. Salamon, Helmut K. Anheier și asociații, *Globalizarea sectorului nonprofit: O teorie revizuită*, Center for Civil Society Studies, The Johns Hopkins University, Baltimore, 1998;
- Mureșan Mircea, Duțu Petre, *Societatea Civilă - Actor Nonstatal Major*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006;
- Săulean Daniel, Epure Carmen, *Defining the Nonprofit Sector: Romania*, Ediția 32 din Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, Baltimore, 1998;
- Zamfir Cătălin, Lazăr Vlăsceanu, *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1998;
- Constituția României din 1923, Titlul II, art. 5, publicată în Monitorul Oficial nr. 282, din 29 martie 1923 ;
- Legea nr. 21 din 6 februarie 1924 pentru persoanele juridice (Asociații și Fundații), publicată în Monitorul Oficial nr. 27, din 6 februarie 1924;
- Legea 78/2014, privind reglementarea activității de voluntariat în România, publicată în Monitorul Oficial nr. 469, din 26 iunie 2014. Aceasta a fost, ulterior, actualizată, prin Legea nr. 175/2016 pentru modificarea art. 15 din Legea nr. 78/2014 privind reglementarea activității de voluntariat în România, publicată în Monitorul Oficial nr. 812, din 14 octombrie 2016.

Resurse online:

- Balotă Nicolae, Societatea civilă, ziarul „Cotidianul”, ediția online <https://www.cotidianul.ro/> din data 18.02.2002
- Biserica și spitalul la români, Ziarul Lumina, accesat în data 04.04.2018 pe pagina web <http://ziarullumina.ro/anul-sfantului-maslu/biserica-si-spitalul-la-romani>

- Eurostat - http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Social_participation_and_integration_statistics
- Institutul Economic Social - <http://www.ies.org.ro/asociatii-si-fundatii-1>
- Camera Deputaților, Repertor ONG - http://www.cdep.ro/informatii_publice/ong.pe_dom
- Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile: accesat în data 04.04.2018 pe pagina web www.fdsc.ro
- Kivu Mircea, Societatea civilă în vremuri de criză, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, București, 2010, accesat în data 04.04.2018 pe pagina web http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2010-04-15-7135106-0-sondaj-ong-uri-fdsc.pdf
- La société civile: C'est quoi?, accesat în data 04.04.2018 pe pagina web <http://www.Globidar.org/globe.solidaire.htm>
- Ministerul Justiției, Registrul Național ONG - <http://www.just.ro/registrul-national-ong/>
- Parlamentul european, Eurobarometru - http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2011/juillet/04_07/rapport_%20eb75_2_%20benevolat_en.pdf
- The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, accesat în data 04.04.2018 pe pagina web <http://ccss.jhu.edu/research-projects/comparative-nonprofit-sector-project/>

EXEMPLE DE PROIECTE SOCIALE DESTINATE PERSOANELOR VÂRSTNICE

1. Proiectul: Dezvoltăm rețele interregionale pentru acces crescut la servicii sociale în România.

Acest proiect își propune să crească accesul la servicii sociale atât direct, prin furnizarea unui serviciu nou, cât și indirect prin promovarea serviciilor sociale și în particular a îngrijirii la domiciliu, în acele județe și comunități în care aceste servicii sunt reduse sau inexistente. Proiectul se adresează persoanelor vârstnice din Sudul și Sud-Estul României.

Prin proiectul propus se vizează rezolvarea a două probleme identificate: lipsa unui model în furnizarea de servicii de îngrijire permanentă pentru persoane cu dizabilități afectate de demență și nevoia de a crește nivelul de informare și conștientizare în rândul autorităților publice și a cetățenilor din regiunile în care serviciile sociale sunt slab dezvoltate sau inexistente.

Scopul proiectului este creșterea accesului la servicii sociale în 7 județe din centrul, sudul și sud-estul României în vederea îmbunătățirii calității vieții pentru persoane vârstnice și /sau persoane dependente.

Rezultate atinse:

- *Înființarea unui serviciu social destinat persoanelor diagnosticate cu Alzheimer.* Serviciile oferite sub umbrela serviciului acreditat conțin: asistență medicală continuă, servicii de recuperare și reabilitare, supravegherea continuă a evoluției stării sănătății beneficiarului cu mobilizare continuă.
- *Instruirea aparținătorilor beneficiarilor din centru și a specialiștilor care lucrează cu persoanelor diagnosticate cu Alzheimer.* Cursul are scopul să realizeze o pregătire de bază pentru personalul din proiect implicat în realizarea noului serviciu înființat. Acest lucru este foarte important și datorită faptului că în formările de bază a asistenților medicali, asistenților sociali, cât și a celorlalte profesii nu se regăsește acest domeniu, adică abordarea afecțiunilor de demență.
- *Promovarea serviciilor de îngrijire la domiciliu pentru vârstnici în mediul rural.* Scopul campaniei este de a familiariza, prezenta și distribui în mod direct cetățenilor și mai ales autorităților locale materialele privind înființarea sau dezvoltarea de servicii sociale, și mai ales îngrijiri la domiciliu.

2. Proiectul: SenioriNET – Rețea ONG de servicii dedicate persoanelor vârstnice

Proiectul și-a propus să consolideze capacitatea organizațiilor neguvernamentale din sectorul social și să susțină participarea lor activă în domeniul politicilor publice în vederea creșterii accesului vârstnicilor din România la servicii de îngrijire la domiciliu.

În pofida rezultatelor și impactului pe care le obțin la nivel local sunt puține autoritățile care au facilitat accesul la fondurile publice ale ONG care furnizează servicii sociale. Diagnoza sistemului de asistență socială, cercetările și studiile naționale și opiniile experților arată că discrepanțele existente în dezvoltarea serviciilor sociale, sunt cauzate de capacitatea limitată a ONG din domeniul social de a promova activ și susținut parteneriatul public privat și contractarea serviciilor sociale la nivelul autorităților locale sau naționale.

Prin acest proiect au fost puse bazele primei rețele naționale informale pentru ONG active în domeniul serviciilor pentru vârstnici care a devenit un partener de dialog pentru autoritățile și instituțiile publice la nivel național și local.

Prin impactul pe termen lung vizat, întărirea capacității ONG pentru accesul crescut al vârstnicilor la servicii de îngrijire la domiciliu, proiectul a vizat un grup semnificativ de persoane dezavantajate, din mediul urban și rural. Pe parcursul proiectului rețeaua a contribuit la elaborarea unui document de politică publică privind dezvoltarea serviciilor de îngrijire la domiciliu pentru vârstnici și a promovat propunerile din document în rândul autorităților la nivel local. Concomitent la nivel național rețeaua a fost implicată în responsabilizarea clasei politice și a autorităților centrale în scopul conștientizării acestora pentru elaborarea unei legislații care să faciliteze dezvoltarea serviciilor de îngrijire la domiciliu și implicit creșterea calității vieții.

3. Proiectul: Prin ochii seniorilor!

Proiectul a presupus desfășurarea unui proces de organizare comunitară cu seniorii din București care a implicat peste 70 de vârstnici care locuiesc în Cartierul Drumul Taberei și zonele conexe. Aceștia au identificat problemele comunității din sectorul 6 și au participat la întâlniri și instruirii pentru dezvoltare comunitară.

Implicarea vârstnicilor în activități de voluntariat contribuie la garantarea participării active a acestora la viața socială, culturală și economică a comunităților, crescând stima de sine și sentimentul utilității sociale pentru această categorie de populație.

Prin intermediul proiectului s-a propus să se crească implicarea vârstnicilor din sectorul 6 București în rezolvarea problemelor comunității prin valorificarea potențialului și experienței lor de viață.

4. Proiectul: Butonul Roșu - Servicii integrate de îngrijiri socio-medicale la domiciliu monitorizate prin sistemul de teleasistență.

Proiectul propune implementarea unui sistem unic inovativ de teleasistență destinat persoanelor vârstnice din România și testarea acestuia. Proiectul urmărește

să răspundă nevoilor persoanelor aflate la domiciliu, ce nu pot primi asistență îndelungată în spital, aflate în stare de dependență și cu posibilități materiale reduse.

Ideea proiectului Butonul Roșu - Servicii integrate de îngrijiri socio-medice la domiciliu monitorizate prin sistemul de teleasistență, a pornit de la statisticile îngrijorătoare referitoare la condiția vârstnicului în România care arată că starea de sănătate a vârstnicilor s-a deteriorat constant datorită lipsei accesului la serviciile medicale de urgență și procurarea medicamentelor, slaba dezvoltare a serviciilor medico-sociale mai ales în mediul rural și lipsa furnizorilor de astfel de servicii în regim non-stop.

Rezultatul vizat: realizarea sistemului de teleasistență și telemonitorizare - Butonul roșu, un serviciu de teleasistență complementar celui de urgență, special conceput pentru vârstnicii care suferă de diferite probleme de sănătate (anxietate, boli, accidente vasculare cerebrale), care le oferă acestora posibilitatea de a-și păstra independența și de a cere și primi ajutor de urgență atunci când este nevoie. Serviciul este furnizat vârstnicilor care au în dotare un dispozitiv mobil prin care se comunică direct (de către vârstnici sau aparținători) sau indirect (printr-un buton de panică) informații către un Centru de Comandă (Call Center). Dispozitivul mobil constă într-o brățară tip ceas din silicon medical dotată cu un buton roșu rezistentă la apă, conectată wireless la un telefon cu taste mari din rețea de telefonie mobilă.

5. Proiectul ”Niciodată singur”

Niciodată Singur este un proiect bazat pe voluntariat și are ca scop îmbunătățirea condițiilor de viață ale vârstnicilor peste 65 de ani în risc de izolare socială, singurătate și sărăcie, prin stimularea solidarității între generații și prin susținere materială. Proiectul are la bază abordarea intergenerațională, care creează o punte de legătură între voluntarii tineri și beneficiarii seniori și oferă astfel un model sustenabil de acțiune comunitară, care poate oferi soluții reale în contextul îmbătrânirii populației.

Obiectivele proiectului sunt: îmbunătățirea calității vieții vârstnicilor izolați prin socializare, sprijin practic și material, menținerea activă a persoanelor vârstnice, dialogul intergenerațional, promovarea și încurajarea voluntariatului și sensibilizarea opiniei publice cu privire la problematica îmbătrânirii.

Principalele activități realizate prin intermediul proiectului:

- Mobilizarea cetățenilor din comunitățile țintă în sprijinul vârstnicilor: recrutare, informare, instruire, monitorizare și evaluarea voluntarilor programului.
- Identificarea de cazuri, evaluarea nevoilor acestora conform criteriilor programului, compatibilizare cu voluntari.
- Acordarea de servicii conform metodologiei programului, la domiciliu sau în centre rezidențiale: vizite regulate de socializare, sprijin practic, acțiuni colective în centre rezidențiale, evenimente festive, sejururi și ieșiri de o zi.
- Identificarea partenerilor locali: autorități, instituții de învățământ, companii.
- Organizarea de campanii și evenimente de mobilizare printre care Campania Națională Flori pentru Suflet, Ziua Internațională a Persoanelor Vârstnice.

6. Telefonul Vârstnicului

Linia telefonică "Telefonul Vârstnicului" a fost deschisă de Fundația Principesa Margareta a României în cadrul unui proiect desfășurat în parteneriat cu Fundația Vodafone România. Linia telefonică gratuită **0800 460 001** este disponibilă între 08.00 și 20.00, de luni până vineri și sâmbăta, între 08:00 și 16:00

Proiectul, dezvoltat de Fundația Principesa Margareta cu sprijinul Fundației Vodafone România, vine ca răspuns la problema îmbătrânirii populației.

Pe lângă problemele financiare și cele medicale, categoria de populație cu vârsta de peste 65 ani întâmpină două mari probleme: singurătatea și accesul limitat la informație. Acestea sunt cauzate atât de fenomenele sociale de izolare și discriminare a persoanelor vârstnice, cât și de migrația accentuată din ultimii ani a familiilor tinere. În plus, maladiile, precum cancerul, fac multe victime în rândul populației tinere, lăsând vârstnicii fără copii, rude sau prieteni (grup de suport și sursă de informare) și contribuind la izolarea socială a acestora.

Accesul limitat la informații este cauzat și de incapacitatea vârstnicilor de informare prin mijloace moderne și inadaptarea la societatea comunicațională actuală.

În luna septembrie 2017, Fundația Principesa Margareta a lansat Tele-Clubul Seniorilor, un serviciu complementar serviciului de reapelare periodică al liniei de ajutor Telefonul Vârstnicului. Acesta reprezintă o soluție pentru alinarea singurătății vârstnicilor care nu au posibilitatea să participe la un club al seniorilor în comunitatea locală, fie pentru că acesta nu există, fie pentru că vârstnicii nu se pot deplasa. Prin intermediul Tele-Clubului Seniorilor, vârstnicii au ocazia să socializeze și să discute cu alți vârstnici pe teme de interes comune. Grupul devine astfel o punte emoțională și un sprijin moral, sporind sentimentul de încredere și apartenență.

În cei aproape patru ani de când a fost deschisă această linie telefonică s-au primit 20.350 de apeluri, din întreaga țară, atât din mediul rural, cât și din cel urban. În urma acestor apeluri persoanele vârstnice au fost ajutate cu informații utile, sfaturi și sprijin moral.

Principalele teme abordate se referă la obținerea de ajutor financiar sau medical, cereri de informații practice sau semnalarea unor cazuri de abuz. Unele dintre cazuri au fost redirectionate către ONG locale care derulează activități pentru persoane vârstnice, direcții de asistență socială locale, cămine de bătrâni sau cluburi pentru seniori.

Alți apelanți au fost redirectionați spre programul derulat de Asociația Niciodată Singur – Prietenii Vârstnicilor, asociație nou înființată de Fundația Principesa Margareta, cu scopul sprijinirii vârstnicilor singuri. Totodată, mulți români au apelat și pentru a susține financiar sau prin voluntariat programul "Telefonul Vârstnicului".